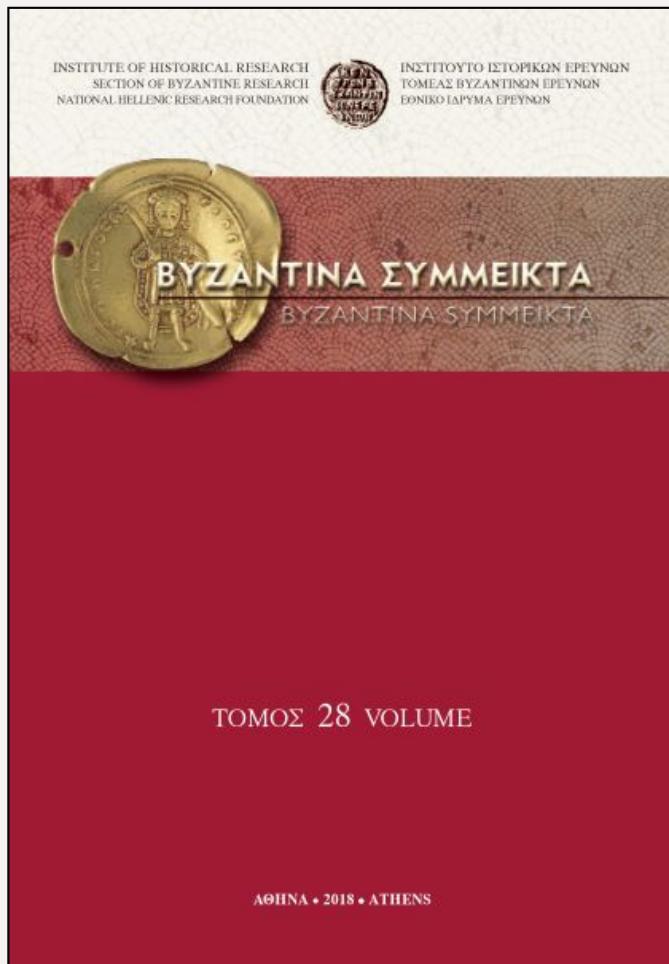

Byzantina Symmeikta

Vol. 28, 2018

**The Re-establishment of the bishopric of
Gardikion, Trikala, (1541/42) A Contribution to the
Ecclesiastical History of Thessaly during the Early
Ottoman Period**

ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ Δημήτρος University of Ioannina
<https://doi.org/10.12681/byzsym.15846>

Copyright © 2018 Dimitris Agoritsas

To cite this article:

ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ, (2018). The Re-establishment of the bishopric of Gardikion, Trikala, (1541/42) A Contribution to the Ecclesiastical History of Thessaly during the Early Ottoman Period. *Byzantina Symmeikta*, 28, 169-208.
doi:<https://doi.org/10.12681/byzsym.15846>

INSTITUTE OF HISTORICAL RESEARCH
SECTION OF BYZANTINE RESEARCH
NATIONAL HELLENIC RESEARCH FOUNDATION

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

BYZANTINA SYMMEIKTA

ΤΟΜΟΣ 28 VOLUME

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ

Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ (1541/42)
ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

ΑΘΗΝΑ • 2018 • ATHENS

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ

Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ (1541/42) ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Ἡ δημιουργία τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, στὴν περιοχὴ δυτικὰ τῶν Τρικάλων, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται στὰ *Takhtikà* (*Notitiae*) ὑπὸ τὸν μητροπολίτη Λαρίσης ἥδη ἀπὸ τὸν 10ο αἰώνα, καθὼς καὶ ἡ μετέπειτα ἰστορικὴ της πορεία εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ πολυκύμαντου τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων στὴ Θεσσαλία κατὰ τὴν ὑστερητή Βυζαντινὴ καὶ πρώιμη Ὀθωμανικὴ περίοδο¹.

Ἡ ἔλλειψη ἴκανῶν μαρτυριῶν δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἔξαγωγὴ ἀσφαλῶν συμπερασμάτων γιὰ τὴν τύχη τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου κατὰ τὴν μακρὰ περίοδο, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 12ου ἔως καὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα. Εἰδικότερα, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 13ου καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 14ου αἰώνα ἡ ἐπισκοπὴ ἀναφέρεται σὲ *Takhtikà* τῶν αὐτοκρατόρων Ἀνδρονίκου Β' (1282-1328) καὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγων (1328-1341)², καθὼς καὶ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Φιλοθέου Κοκκίνου (ἔτους 1371) πρὸς τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Νεῖλο, ἐπικυρωτικὴ τῶν δικαίων

1. Γιὰ τὸν ἰστορικὸ βίο τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ τὴν Βυζαντινὴ περίοδο βλ. Δ. ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ - Ηλ. ΓΙΑΡΕΝΗΣ, Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐπισκοπὴν Γαρδικίου κατὰ τὴν Βυζαντινὴ Περίοδο, *Τρικαλινὴ* 23 (2003), 197-210, καὶ Β. Κ. ΣΠΑΝΟΣ, Ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ Γαρδικίου τῶν Τρικάλων, στό: *1ο Διεθνὲς Συνέδριο Ιστορίας καὶ Πολιτισμοῦ τῆς Θεσσαλίας (Λάρισα, 9-11 Νοεμβρίου 2006)*, ἔκδ. Περιφέρειας Θεσσαλίας, Λάρισα 2009, τ. II, 723-729.

2. Πρόκειται γιὰ τὰ *Takhtikà* (*Notitiae*) 17, 18, τὰ ὅποια συντάχθηκαν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, καὶ 19, ποὺ συντάχθηκε ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου. Βλ. J. DARROUZÈS, *Notitiae episcopatum ecclesiae Constantinopolitanae*, Paris 1981, καὶ εἰδικότερα *Notitiae* 17.104, 401, 18.104, 407 καὶ 19.113, 413.

τοῦ τελευταίου, στὴν ὁποία τὸ Γαρδίκι συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ὑποκείμενων στὴ μητρόπολη Λαρίσης ἐπισκοπῶν, στὴ 12ῃ θέσῃ³.

Ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἐπισκοπῆς στὰ *Τακτικὰ ἀποτελεῖ*, ἐνδεχομένως, ἀσφαλῆ ἔνδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξή της, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση ἡ ἐπισκοπὴ νὰ παρέμεινε κατὰ διαστήματα σὲ χηρεία, ἔως ὅτου ἡ μητρόπολη Λαρίσης τὴν ἴδιοποιήθηκε μαζὶ μὲ τὰ εἰσοδήματά της. Ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὅποιο ἔλαβε χώρα ἡ παραπάνω μεταβολὴ θὰ πρέπει νὰ ἐντοπιστεῖ μετὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχη Φιλοθέου, πιθανότατα περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα.

Γὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔνδιαφέρουσες πληροφορίες παρέχει γράμμα τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Α' (1541/42), σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο οἱ προκάτοχοί του στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο Λαρίσης διὰ τὴν στενότητα τοῦ καιροῦ τοῦ πρώην ἔλαβαν ὡς ἐνορίαν ἰδίαν τὶς ἐπισκοπὲς Τρικάλων, Περιστερᾶς καὶ Γαρδικίου, ὅπως κάθηται ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπισκοπαῖς, ὁ καθ' εἰς εὑρισκόμενος μητροπολίτης Λαρίσης, καὶ ἀεὶ ὀνομαζέσθω Λαρίσης ἀντ' ἐκείνης, καὶ καρποῦσθαι τὸ ἐξ αὐταῖς ἐπισκοπαῖς εἰσόδημα εἰς ζωάρκειαν ἔαυτῶν⁴. Ἐνήμεροι γιὰ τὴν παραπάνω κατάσταση ἥταν οἱ οἰκουμενικοὶ πατριάρχες Νήφων Β' (τέλη 1486 - ἀρχὴς 1488, θέρος 1497 - θέρος 1498, 1502), Ἰωακεὶμ Α' (1498-1502, 1504), Παχώμιος Α' (1503-1504, 1504-1513) καὶ Θεόληπτος Α' (1513-1522), οἱ ὅποιοι καὶ ἐπέτρεψαν κατ' οἰκονομίαν στοὺς μητροπολῖτες Λαρίσης νὰ ἐδρεύουν στὰ Τρίκαλα μὲ τὴν ἔκδοση ἐπιβατηρίων γραμμάτων⁵.

Στὸ παραπάνω γράμμα τοῦ Νεοφύτου Α' Λαρίσης ἀναφέρεται ἀκόμη ὁ τελευταῖος χειροτονημένος ἐπίσκοπος Γαρδικίου, ὁ ἐπονομαζόμενος

3. *MM*, τ. I, ἀρ. 325, σσ. 587-589, ἵδιως 588.

4. Δ. Γ. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, Ὁ *Κώδικας τῆς Τρίκκης 1688-1857* (κ. 1471 EBE), Λάρισα 2005-2007, 220. Παρόμοιες ἀναφορὲς ὑπάρχουν καὶ στὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ Τερεμία Α' τῶν ἑτῶν 1542/3 καὶ 1543 (βλ. παρακάτω 191-192, 195). Στὸ σιγύλλιον μάλιστα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Τερεμία Α' πρὸς τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α' τὸν Ὄκτωβρο τοῦ 1543 (στ. 12) μνημονεύεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχη Μαξίμου. Μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι γνωστοὶ δύο οἰκουμενικοὶ πατριάρχες κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 15ου αἰώνα, ὁ Μάξιμος Γ' (ἄνοιξη 1476 - 3 Απρ. 1482) καὶ ὁ Μάξιμος Δ' (ἀρχὴς 1491 - ἀρχὴς 1497). Ὁ ἀναφερόμενος Μάξιμος στὸ σιγύλλιον τοῦ Τερεμία Α' εἶναι πιθανότατα ὁ δεύτερος.

5. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, *Κώδικας Τρίκκης*, 220, καὶ Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΜΑΧΗ ΠΑΪΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Οἱ πράξεις τοῦ Πατριάρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπιτομὴ - Παράδοση - Σχολιασμός*, I. 1454-1498, Αθήνα 2013, 241-243.

«Κρίμπαβος». Γιὰ τὸ πρόσωπό του σημειώνεται πὼς ὁ Λαρίσης καὶ οὐ Θεοδόσιος μεταθέσατο τὸν ἐπίσκοπον Γαρδικίου τὸν Κρίμπαβον εἰς τὸ Φανάρι, ἵδιοποιούμενος στὴ συνέχεια τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὰ εἰσοδήματά της, πράξη ποὺ ἐπικυρώθηκε, δπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως, καὶ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο μὲ τὴν ἔκδοση σειρᾶς σχετικῶν ἐγγράφων⁶.

Τὸ ἀναφερόμενο ὅνομα «Κρίμπαβος» εἶναι ἀσύνηθες καὶ ἀσφαλῶς παράδοξο γιὰ ἐκκλησιαστικὸ ἄνδρα. Ὡς ἐκ τούτου, θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε εὐλόγως πὼς πρόκειται γιὰ παρανάγνωση τοῦ ὄντος τοῦ ἐπίσκοπου Γαρδικίου ἀπὸ τὸ πρωτότυπο γράμμα τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Α΄, τοῦ ἔτους 1542. Τὸ πρωτότυπο ἐγγραφο, γραμμένο σὲ μεμβράνη φυλασσόταν στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου⁷. Τὸ 1734 δημιουργήθηκε κατ’ ἐντολὴ τοῦ ἀπὸ Δημητριάδος μητροπολίτη Λαρίσης Ἰακώβου ἀντίγραφό του (ἴσον ἀπαράλλακτον), τὸ δποῖο μὲ τὴ σειρά του μεταγράφτηκε στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κώδικες Τρίκκης καὶ Λαρίσης (κώδ. EBE 1471 καὶ 1472)⁸. Ἡ παραπάνω ἀβλεψία ἐπαναλήφθηκε

6. Ὁ Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, Τερὸς Σύνδεσμος, ἔτος ιβ' (κ') 15 Δεκ. 1916, ἀρ. 279, 15, συγχέοντας προφανῶς τὸ περιεχόμενο τοῦ γράμματος σημειώνει: «γίνεται ἔτι δῆλον ὅτι, ὁ Σύμιων ὁ ἀδελφὸς τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης Θεοδοσίου μετέθεσε τὸν ἐπίσκοπον Γαρδικίου Κρίμπαβον εἰς τὸ Φανάρι». Τὴν ἀβλεψία τοῦ Δυοβουνιώτη ἐπανέλαβαν οἱ Ιεζεκίηλ Βελανίδιωτης, Ἡ ίερὰ μητρόπολις Φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Θεολογία 7 (1929), 245· Β. Γ. ΑΤΕΣΗΣ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἀθήνα 1975, 73, καὶ Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, Κώδικας Τρίκκης, Ἀθήνα 1980, 25, οἱ δποῖοι τοποθετοῦν μάλιστα τὴ μετάθεση τοῦ Γαρδικίου Κριμπάβου στὸ Φανάρι κατὰ τὸ ἔτος 1542.

7. Οἱ προσπάθειες ἀνεύρεσης τοῦ πρωτότυπου γράμματος τοῦ Νεοφύτου Α΄ (ἔτ. 1541/42) στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, τόσο ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1966 δπο καὶ ἀπὸ τὸν γράφοντα προσφάτως, ἀπέβησαν ἄκαρπες. Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐγγράφου φαίνεται ὅτι εἶχε ἥδη συντελεστεῖ, ὅταν στὰ 1858 ὁ Δουσικιώτης ιερομόναχος Χατζη-Γεράσιμος μετέγραψε στὸν κώδ. 59 (στὸ βρέβιον) τῆς μονῆς ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἐγγραφα, ὅχι δῆμος αὐτὸν τοῦ Νεοφύτου Α΄.

8. Βλ. κώδικες Τρίκκης (EBE 1471, ff. 122r-122v) καὶ Λαρίσης (EBE 1472, ff. 122v-123v), Ἱ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ - ἌΛΚ. Ἱ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἐλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1892, 263. Τὸ κείμενο ἔξεδωσε ὁ P. USPENSKIY, *Putesestvie v' Meteorskie i Osoolimpijskie monastyri v Fessalii archimandrita Porfirija Uspenskago v' 1859 godu.*, Izdanie Imperatorskoj Akademii Nauk. pod redakcieju P.A. Sygcu, St Peterburg 1896, 356-359· ὁ K. I. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, Συμβολαὶ, 13-15· ὁ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ,

άκολούθως ἀβασάνιστα σὲ δλες τὶς μετέπειτα ἐκδόσεις τοῦ ἔγγραφου. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τοῦ ὄνόματος Κρί-(μπαβος), ἀποτελεῖ ἐνδεχομένως ἀναγραμματισμὸ τῆς προσφώνησης κὐρῳ ἢ κυρῳ(οῦ), συνήθης γιὰ τοὺς ἐπιφανεῖς κοσμικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικούς ἄνδρες⁹. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ -προφανῶς τὸ κύριο ὄνομα- παραμένει ἀκατάληπτο. Ἄλλῃ περίπτωση εἶναι τὸ ὄνομα Κρίμπαβος νὰ ἀποτελεῖ παρωνύμιο, καθὼς στὴν παλαιοσλαβικὴ κριβεὶς εἶναι ὁ σκολιός, ὁ ὑπόστραβος¹⁰. Ἐπομένως, ὁ τύπος (γ)κρίμπαβος (*scil.* καμπούρης), ἐφόσον ὑπῆρχε πράγματι στὸ πρωτότυπο ἔγγραφο, συνιστᾶ πιθανότατα προσωνύμιο τοῦ τελευταίου ἐπισκόπου Γαρδικίου περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰώνα.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Λαρίσης Θεοδοσίου μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο καὶ ἡ περίοδος τῆς ἀρχιερατείας του θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ μετὰ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Κυπριανοῦ (*post* 1466-67)¹¹ καὶ ἀσφαλῶς πρὸν ἀπὸ αὐτὴ τοῦ Διονυσίου Ἐλεήμονος (*ca* 1482 - *ca* 1489/90) καὶ τοῦ Βησσαρίωνος Α΄ (*1489/90 - ca 1499*)¹². Γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀναφορὰ

Κώδικας Τρίκκης, 23-24 (ἀναδημοσίευση: Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, *Κώδικας Τρίκκης*, EBE, ἀρ. χρ. 1471, ἑπτι. Θ. Α. ΝΗΜΑΣ [Φ.Ι.ΛΟ.Σ. - Κεύμενα καὶ Μελέτες 18], Θεσσαλονίκη 2017, 40-42); ὁ Κ. ΣΠΑΝΟΣ, Τὰ χωρὶα τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, *Τρικαλινὸν Ἡμερολόγιο* 15 (1993-94), 289-294 (καὶ εἰδικότερα σσ. 289-290, ὅπου καὶ δημοσίευση τοῦ κειμένου σχετικὰ μὲ τὰ δραὶ τῆς ἐπισκοπῆς); ὁ ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, *Κώδικας Τρίκκης*, δ.π., καὶ Δ. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, Ὁ Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης. EBE 1472: 1647-1868, Λάρισα 2009, 144-146 πρβλ. καὶ Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Οἱ Νεόφυτοι Λαρίσης τοῦ 16ου αἰώνος: συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ιστορίαν τῆς Μεταβυζαντινῆς Θεσσαλίας, EMA 15/16 (1965/66), 92-95.

9. Α. ΚΟΝΤΟΠΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ προσηγορία κῦρῳ στὴ βυζαντινὴ κοινωνία, *Βυζαντινὰ* 32 (2012), 209-226.

10. FR. VON MIKLOSICH, *Lexikon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, Wien 1862-1865 (ἀνατ. Aalen 1977), 311. Πρβλ. καὶ τὸν ὅρο γ(κ)ριμπιάρ(η)ς (i.e. καμπούρης) στὸ τοπικὸ θεσσαλικὸ ἴδιωμα.

11. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΠΑΪΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Πράξεις*, 138, καὶ ΜΑΧΗ ΠΑΪΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ - Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ἐπίσημα κεύμενα τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολεως*. Τὰ σωζόμενα ἀπὸ τὴν περίοδο 1454-1498, Ἀθήνα 2016, 113.38-39.

12. Γιὰ τὸν μητροπολίτες Λαρίσης Διονύσιο Ἐλεήμονα καὶ Βησσαρίωνα Α΄, βλ. Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Ὁ μητροπολίτης Λαρίσης ἄγιος Διονύσιος ὁ Ἐλεήμων († 1510) καὶ οἱ εἰκονογραφικὲς παραστάσεις του, στό: *Οἰκοδομὴ καὶ μαρτυρία. Ἐκφρασις ἀγάπης καὶ τιμῆς εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονύσιον*, τ. Β΄, Κοζάνη 1991, 389-403, καὶ Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Ὁ ἄγιος Βησσαρίων μητροπολίτης Λαρίσης καὶ πτίτορας τῆς μονῆς Δουσίκου. Ἀνέκδοτα ἀγιολογικὰ καὶ ἄλλα κείμενα, *Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ελληνικὰ* 4 (1992), 178-181.

στὸ γράμμα τοῦ Νεοφύτου Α΄ πὼς γνώση τῶν παλαιῶν ὁρίων τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου (ἰεροκυκλίου) εἶχαν κάποιοι ιερεῖς καὶ κοσμικοί, κάτοικοι οἰκισμῶν τῆς ἄλλοτε ἐπισκοπῆς, καθὼς καὶ ὁ Σύμιων, αὐτάδελφος τοῦ Λαρίσης Θεοδοσίου, οἱ ὅποιοι καὶ ἔδωσαν τὴ σχετικὴ μαρτυρία ἐνώπιον τῶν μητροπολιτῶν Λαρίσης, Μάρκου (*ca* 1499/1500 - 1526/7) καὶ Βησσαρίωνος Β΄ (1527 - 13 Σεπτ. 1540).

Βάσει ὅλων τῶν παραπάνω, ἡ μετάθεση τοῦ τελευταίου ἐπισκόπου Γαρδικίου «Κριππάβου» στὴν ἐπισκοπὴν Φαναρίου καὶ συνακόλουθα ἡ συνένωση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου μὲ τὴ μητρόπολη Λαρίσης συντελέστηκαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Λαρίσης Θεοδοσίου, ἡ ἀρχιερατεία τοῦ ὅποίου τοποθετεῖται πιθανότατα κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1470 καὶ πρὸν ἀπὸ τὴν πρώτη πατριαρχία τοῦ Νήφωνος Β΄ (1486-1488). Σὲ αὐτὸν συντείνουν τόσο ἡ μνεία τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν ἴδιοποίηση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἀπὸ τὸν Λαρίσης (*termini ante quem*), ὅσο καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Σύμιωνος, ἀδελφοῦ τοῦ Λαρίσης Θεοδοσίου, ὁ ὅποιος βρισκόταν ἀκόμη ἐν ζωῇ κατὰ τὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ 16ου αἰώνα, ὅπότε καὶ ἔδωσε τὴν μαρτυρία του γιὰ τὸ ιεροκύκλιο τῆς ἐπισκοπῆς.

Λίγες δεκαετίες ἀργότερα, ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Νεόφυτος Α΄ (Σεπτ. 1540 - Ιούν. 1550) ἀναγκάστηκε νὰ προβεῖ στὴν ἀνασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου (1541/42), γεγονὸς ποὺ ἐγείρει εὔλογα ἐρωτήματα, καθὼς δὲν συνέβη τὸ ἵδιο καὶ μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Τρίκκης, ἡ ὅποια παρέμεινε ἐνωμένη μὲ τὴ μητρόπολη Λαρίσης ἔως τὶς 5 Μαΐου 1739¹³.

Οἱ λόγοι ποὺ ὀδήγησαν τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α΄ νὰ λάβει τὴν παραπάνω ἀπόφαση δὲν ἀναφέρονται ρητῶς, ἀλλὰ ἐμμέσως γίνονται κάποιες νῦξεις γιὰ τὸ ζήτημα. Ἔτσι, στὸ γράμμα (οὐσιαστικὰ στὴ συνοδικὴ ἀπόφαση) γιὰ τὴν ἀνασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἀναφέρεται πὼς *Toῦ νῦν δὲ καιροῦ πολλαὶ συγχύσεις, καὶ ἀνωμαλίαι γεγόνασιν ὑπὸ τῶν χαιρεκάκων, καὶ ἐπαναστῶν (sic) τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου παρὰ θέλημα τοῦ πατριάρχου*¹⁴. Ἡ σύγχυσις

13. Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Ίστορικὰ σχόλια σὲ ἐπιγραφές, ἐπιγράμματα, χαράγματα καὶ ἐνθυμήσεις τῆς μονῆς Δουσίκου, *Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Έλληνικὰ* 1 (1984), 37 καὶ σημ. 104.

14. Πρβλ. τὴν ἀβασάνιστη καὶ ἀμάρτυρη ἀποψη πὼς ἡ ἐπισκοπὴ Γαρδικίου ἀνασυστάθηκε ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Ιερεμίᾳ Α΄, παρὰ τὴν θέληση τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Α΄, ὁ ὅποιος θὰ ἔχανε ἔτσι τὰ ἔσοδά του ΣΠΑΝΟΣ, Ἐπισκοπὴ Γαρδικίου,

ποὺ προκλήθηκε, ὁδήγησε σὲ ἀδιέξοδο τὸν μητροπολίτη Λαρίσης, ὁ ὅποῖς προσέφυγε στὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Α΄ εἰς ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν. Ὡς λύση προκρίθηκε ἡ σύγκληση συνόδου τῶν ἐπισκόπων τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, στὴν ὥποια ἀποφασίστηκε: ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ εἰς τὸ ἔξῆς τοῦ χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον Γαρδικίου, καὶ κατέχειν τὴν ἐνορίαν αὐτῆς, καθάπερ καὶ πρώην ὁ ἐπίσκοπος Γαρδικίου Κρύμπαβος, καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ τῶν πάλαι¹⁵.

Γιὰ τὸ συγκεκριμένο ζήτημα περισσότερο διευκρινιστικά, μολονότι ὅχι ἐντελῶς σαφῆ, εἴναι ὅσα ἀναφέρονται σὲ τρία πατριαρχικὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια φυλάσσονται σήμερα στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου. Πρόκειται γιά: (α) γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Α΄ πρὸς τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α΄, ἔτους ἔνα[7051 = 1 Σεπτ. 1542 - 31 Αὔγ. 1543], μὲ τὸ ὅποιο ἐπικυρώνεται ἡ χειροτονία τοῦ νέου ἐπισκόπου Γαρδικίου ἀπὸ τὴν τοπικὴ σύνοδο τῆς μητροπόλεως Λαρίσης καὶ καθορίζονται οἱ δικαιοδοσίες του· (β) σιγίλλιον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Α΄ πρὸς τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α΄, ἔτους ἔνβ[7052 = 1543, Ὁκτώβριος, ἵνδ. β'], μὲ τὸ ὅποιο καθορίζονται τὰ ὅρια τῆς ἀνασυσταθείσης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου¹⁶ καὶ (γ) γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Διονυσίου Β΄ πρὸς τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α΄, ἔτους ἔνε[7055 = 1547, Φεβρ., ἵνδ. ε'], μὲ τὸ ὅποιο ἐπιβεβαιώνονται ἐκ νέου καὶ διασφαλίζονται τὰ ὅρια τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου¹⁷. Εἰδικότερα, στὰ δύο πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἱερεμίᾳ Α΄ ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα:

723-724, καὶ Β. Κ. ΣΠΑΝΟΣ, *Oἱ οἰκισμοὶ τῆς βορειοδυτικῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία (ἀπὸ τὸν 14ο ἔως τὸν 19ο αἰώνα)*, Θεσσαλονίκη 2004, 67-68.

15. ΚΑΛΟΥΓΙΟΣ, *Κώδικας Τρίκκης*, 220.

16. Τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἱερεμίᾳ Α΄ ἔξεδωσε βάσει τοῦ κώδικα ἀπογράφων τοῦ Σταυράκη Ἀριστάρχη, μεγάλου λογοθέτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (cod. Vat. gr. 2416), ὁ I. OUDOT, *Patriarchatus Constantinopolitani, Acta Selecta*, II/ fasc. IV, Grottaferrata (Roma) 1967, ἀρ. 50, σσ. 54-59 καὶ ἀρ. 52, σσ. 62-67, καὶ ἀναδημοσίευσε στὴ μελέτη του ὁ M. ΣΤΡΟΥΜΠΑΚΗΣ, *Τερεμίας Α΄ Πατριάρχης Κωνσταντινούπολεως*. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο του, Αθήνα 2004, 339-341 (ἀρ. 36), 342-345 (ἀρ. 38).

17. Μνεία τῶν παραπάνω ἔγγραφων καὶ στὸ ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Νεόφυτοι Λαρίσης, 99-100. Ἀντίγραφά τους καταχωρήθηκαν στὸν Κώδικα ἀρ. 59 τῆς Μονῆς Δουσίκου (βρέβιον) ἀπὸ τὸν ἰερομόναχο Χατζη-Γεράσιμο κατὰ τὸ ἔτος 1858. Βλ. Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ - Φ. Α. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς Δουσίκου - Ἅγιου Βησσαρίωνος*: κατάλογος περιγραφικός, Αθήνα 2004, 121, ἀρ. 59.

Πατριαρχικὸ γράμμα, 1542/43, στ. 16-19

Διαφόρως γὰρ πολάκις ζητήσαντες ἀφανῆσαι τὴν οἰκονομί(αν) ταύτην οἱ δηλωθέντες πολέμιοι, ἡ ἐκκλησία τοῦ Θ(εο)ῦ πάντα τὰ φυεδεπίπλαστα αὐτ(ῶν) ἐγχειρήματα ὡς ἵστ(ὸν) ἀράχνης διέλνε ἐπεὶ δὲ ὑστερον ἀφέντες πάντα ἀναφανδὼν ἀδίκ(ως) ἐξήτησ(αν) μετὰ ἴσχυος ἐξωτερικῆς καὶ δυναστεί(ας) φοβερ(ῶν) ἀρχόντ(ων), κατακρατῆσαι τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, καὶ ἀποχωρῆσαι αὐτ(ὴν) τελείως ἀπὸ τ(ὴν) ἀγιωτάτην τ(ῆς) Λαρίσης μ(ητ)ρόπολιν

Πατριαρχικὸ σιγίλλιο, Ὁκτώβριος 1543, στ. 13-16

Ταῦν δὲ συνεργία σατανικῇ ἀναστάντες τινες κακοδαιμονες ἄν(θρωπ)οι, δόξης κενῆς ἐρασταί, πειρῶνται κατεπεμβῆναι ληστρικῶς τε καὶ παρανόμιας εἰς τ(ὴν) ἀγιωτάτην αὐτὴν ἐπισκοπ(ὴν) Γαρδικίου μετὰ ἀξιώσεως καὶ ἀναγκάσεως ἐξοτερικῶν ἀξιωματικῶν προσώπων. Καὶ ἐπηρεάζουσι καὶ ἐνοχλοῦσι καὶ ζημιοῦσιν οὐ μικρῶς καθεκάστην τὸν νῦν ἰερώτατον μ(ητ)ροπολίτην Λαρίσης κὺρο Νεόφυτον

Άπο τὰ ἀνωτέρω παρατιθέμενα γίνεται φανερὸ δτι περὶ τὰ τέλη τῆς τέταρτης δεκαετίας τοῦ 16ου αἰώνα ἡ μητρόπολη Λαρίσης ἀντιμετώπισε ἀκόμη μία σοβαρὴ πρόκληση, ἡ ὁποία τὴν ταλάνισε γιὰ ἀρκετὰ χρόνια¹⁸. Συγκεκριμένα, φαίνεται πῶς ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ ἐκκλησιαστικὸν κύνλον, ποὺ ὥστόσο δὲν κατονιμάζονται, ἡ κατοχὴ ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Λαρίσης τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, καθὼς καὶ ἡ οἰκειοποίηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν της ἐσόδων. Στὸ θέμα ἀναφέρεται καὶ γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ἰωάσαφ Β' πρὸς τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Β' (ἔτ. 1557/58), δπου γίνεται λόγος περὶ τινῶν δυστρόπων, διῆσχυριζομένων ἐξωτερικῶς κατακρατῆσαι τὴν τοῦ Γαρδικίου ἐπισκοπῆν, ὡς δῆθεν οὖσαν μητρόπολιν¹⁹.

18. Βλ. σχετικὰ παρακάτω, 177-178.

19. Τὸ πρωτότυπο τοῦ γράμματος σώζεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, ἐνδ ἔχει μεταγραφεῖ καὶ στὸ βρέβιον τῆς μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59, σσ. 70-71). Βλ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Νεόφυτοι Λαρίσης, 108 καὶ ΣΟΦΙΑΝΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Χειρόγραφα Δουσίκου, 121. Τὸ γράμμα δημοσίευσε ἀπὸ τὸν κώδ. Δουσίκου 59 ὁ Β. Κ. ΣΠΑΝΟΣ, Συμβολὴ στὴν Ἰστορία τῆς ἐπισκοπῆς Περιστερᾶς. Η ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων Παϊσίου (1800) καὶ Καλλινίκου (1807),

‘Ωστόσο, μετά τὴν ἐπιτυχῇ ἀντίκρουνση ἀπὸ τὴν μητρόπολη Λαρίσης τῶν παραπάνω ψευδεπίτλαστων ἐπιχειρημάτων τῶν πολεμίων της, τὰ ὅποια διαλύθηκαν «ώς ἵστὸς ἀράχνης», τὸ ζήτημα ἔλαβε νέα τροπή. Οἱ τελευταῖοι προσέφυγαν στὴ μεσολάβηση καὶ στὴν αρίστη τῶν ὁθωμανικῶν ἀρχῶν, ζητώντας τὴν παρέμβασή τους. Τὰ προαναφερθέντα πατριαρχικὰ ἔγγραφα κάνουν λόγο γιὰ ἐμπλοκὴ Ἰσχύος ἐξατερικῆς καὶ δυναστείας φοβερῶν ἀρχόντων, ὅπως καὶ γιὰ ἀξιώσεις καὶ πιέσεις ἐξατερικῶν ἀξιωματικῶν προσώπων, μὲ στόχο τὴν ἀπόσπαση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης καὶ τὴν ἰδιοποίησή της στὴ συνέχεια. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Λαρίσης Νεόφυτος Α΄, φοβούμενος μία τέτοια ἔξελιξη καὶ πρὸς τὸ ἐμφραγῆναι τὰ στόματα τῶν διωκόντων ὅρνεα πτερωτά, ὁδηγήθηκε στὴν ἀπόφαση ἐκλογῆς, μετὰ τὴν πάροδο πολλῶν δεκαετιῶν, ἐπισκόπου Γαρδικίου²⁰. Νέος ἐπίσκοπος ἔξελέγη ὁ ἰερομόναχος Νεόφυτος, ὁ ὅποιος συνυπογράφει τὸ ἐπικυρωτικὸ γράμμα ἐπανασύστασης τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου καὶ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων της (ἔτ. 1541/42)²¹. Σημειωτέον ὅτι τὴν παραπάνω ἀπόφαση συνυπέγραψαν καὶ οἱ παρόντες στὴν ἐνδημούσα Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου μητροπολίτες Θεσσαλονίκης Μητροφάνης καὶ Θηβῶν Ἰωάσαφ Μακρῆς, καθὼς καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λευκάδος Ἄρσενιος, ἐπαυξάνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν Ἰσχύ της²². Δύο περίπου αἰῶνες ἀργότερα ὁ Λαρίσης Ἰάκωβος Β΄

Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο 33 (1998), 241-258 καὶ εἰδικότερα σσ. 254-256. Βλ. τώρα Δ. Κ. ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ, “Διὰ τὴν στενότητα τοῦ καιροῦ τοῦ πρώην”: Ἐπανεξετάζοντας τὴν ἔξελιξη τῆς ἐπισκοπῆς Τρίκκης κατὰ τοὺς 14ο-16ο αἰῶνες, ὑπὸ δημοσίευση στὰ Θεσσαλικὰ Μελετήματα 8 (2019), ὅπου καὶ ἔκδοση τοῦ πρωτότυπου ἔγγραφου.

20. Βλ. παρακάτω (σ. 192, στ. 22-23) τὸ πατριαρχικὸ γράμμα τοῦ 1542/43.

21. Ὁ Γαρδικίου Νεόφυτος συνυπογράφει μαζὶ μὲ τὸν Λαρίσης Νεόφυτο τὸ πατριαρχικὸ σιγίλλιον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Α΄ (ἔτ. 1545) ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Ἱ. Μονῆς Ἅγιου Στεφάνου τῶν Μετεώρων. Βλ. ΘΕΟΤΕΚΝΗ ΜΟΝΑΧΗ, Τρία πατριαρχικὰ σιγίλλια, ἀνέκδοτα (Ἄγιοστεφανίτικα 1), Ἱ. Μονὴ Ἅγιου Στεφάνου - Ἅγια Μετέωρα 1995, 35.45-49, καὶ ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Νεόφυτοι Λαρίσης, 95 καὶ σημ. 2. Διάδοχος του ὑπῆρξε ὁ Χριστοφόρος, ὁ ὅποιος ὑπογράφει post 1558 σὲ ἀνέκδοτο γράμμα τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Β΄ πρὸς τὸν καθηγούμενο καὶ τὸν μοναχὸν τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Μετεώρου. Τέλος, σὲ ἐνεπίγραφη εἰκόνα τῶν Ἅγιων Πάντων ποὺ ἐντόπισε ὁ Νίκος Βέης στὴ μονὴ Ρουσάνου καὶ χρονολόγησε στὸν 15ο ἥ 16ο αἰ. ἀναφέρεται κάποιος Θεόκλητος, οἰκονόμος Γαρδικίου. Βλ. N. A. ΒΕΗΣ, Σύνταγμα ἐπιγραφικῶν μνημείων Μετεώρων καὶ τῆς πέριξ χώρας μετὰ σχετικῶν ἀρχαιολογημάτων, *Bυζαντίς* 1 (1909), 625-626 (ἀρ. 140).

22. Γιὰ τὸ πρόσωπο τῶν παραπάνω ἴεραρχῶν βλ. Α. Δ. ΚΟΜΙΝΗΣ, Ἀνέκδοτος

(1734-1739), κατὰ τὴν μεταγραφὴν τοῦ γράμματος στοὺς κώδικες Τρίκκης καὶ Λαρίσης, ἔκρινε σκόπιμο νὰ ὑπογράψει καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἀνωτέρῳ ἔγγραφο.

Ἡ πτυχὴ αὐτὴ τῆς τοπικῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας -ἄγνωστη ἐν πολλοῖς- παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Μολονότι στὰ προαναφερθέντα ἔγγραφα ἐκτίθεται τὸ γενικὸ πλαίσιο καὶ παρουσιάζονται οἱ περιστάσεις ποὺ ὅδήγησαν στὴν ἀνασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, ἔξακολουθοῦν νὰ παραμένουν ἄγνωστες λεπτομέρειες σχετικὲς μὲ τὰ δορῶντα πρόσωπα καὶ τὰ κίνητρά τους. Ἐτοι, ὁ Ἰσχυροὶς δὲ τὸ Γαρδίκι ἀποτελοῦσε παλαιότερα μητρόπολη, θέτοντας ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν δικαιοδοσία τῆς μητροπόλεως Λαρίσης ἐπ' αὐτοῦ, προηλθε πιθανότατα ἀπὸ κάποιο ὅμιορο ἐκκλησιαστικὸ κέντρο, τὸ ὅποιο εἶχε μάλιστα τὴν δυνατότητα προσφυγῆς στὶς ὁθωμανικὲς ἀρχές. Ἐπιπλέον, ἀξιοσημείωτο εἶναι δὲ τὴν ἀγνοήθηκε ἐπιδεικτικὰ τὸ Οίκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὅποιο ἄλλωστε δὲν φαίνεται νὰ εἴχε δυνατότητα ἀμεσῆς παρέμβασης σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση, καθὼς τὸ ζήτημα θὰ εἴχε ἀντιμετωπιστεῖ μᾶλλον ἄμεσα καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο.

Ἡ ταυτότητα ἐκείνων ποὺ πρόβαλαν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου δὲν προσδιορίζεται, ἀλλὰ μποροῦμε εὐλογα νὰ ὑποθέσουμε πῶς πρόκειται γιὰ ἄτομα μὴ φίλα προσκείμενα στὴ μητρόπολη Λαρίσης ἢ στὸ Οίκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Εἶναι ἔξαλλον γνωστὲς οἱ ψυχρὲς ἔως τεταμένες σχέσεις τῆς μητροπόλεως Λαρίσης μὲ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος, ἰδιαίτερα κατὰ τὸ πρώτο τρίτο τοῦ 16ου αἰώνα, ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ Λαρίσης Μάρκου Α'.

Πράγματι, ἐπὶ πατριαρχίας Παχωμίου Α' (1504-1513), ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Μάρκος ἦλθε σὲ διένεξη μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Δομενίκου Γρηγόριο γιὰ τὴν κατοχὴ τῆς περιοχῆς τοῦ Παλαιοχωρίου (σημ. Τύρναβος). Ἡ διαμάχη τερματίστηκε μετὰ ἀπὸ πολυετῆ ἀγώνα, ἐπὶ Βησσαρίωνος Β', μὲ παρέμβαση τοῦ οίκουμενικοῦ πατριάρχη Ιερεμία Α', ὁ ὅποιος ἔξεδωσε σχετικὰ τρία διαδοχικὰ ἔγγραφα (Σεπτ.

ἐπισκοπικὸς κατάλογος Θηβῶν, Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν 1 (1968), 93· Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Ὁ νεομάρτυς Μιχαὴλ ὁ ἔξ Ἀγράφων († 1544, Θεσσαλονίκη) καὶ ὁ συντάκτης τοῦ βίου του, BNJ 21 (1973), 243-247, καὶ Δ. Σ. ΜΙΧΑΛΑΓΑ, Ἡ Λευκάδα στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, στό: Πρακτικὰ ΚΑ΄ Συμποσίου: Ἡ Ἐκκλησία τῆς Λευκάδας, ἡ Κοινωνία καὶ ἡ Τέχνη, Λευκάδα, 8-10 Αὐγούστου 2016, Λευκάδα 2017, 54.

1527, Ιούλ. 1528, καὶ Αὔγ 1528)²³. Στὸ μεταξύ, οἱ ἥδη τεταμένες σχέσεις τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν περιττέχθηκαν περαιτέρω μετὰ καὶ τὴ χειροτονίᾳ τοῦ Βησσαρίωνος (ἐπειτα Λαρίσης Βησσαρίωνος Β') ὡς ἀρχιεπισκόπου Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος (ca. 1516/17), ὁ ὅποιος δὲν ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν τοπικὸν κλῆρον καὶ τὸν λαό, ἀποπέμφθηκε καὶ στὴ θέση του διορίστηκε κατόπιν παρέμβασης τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Θεολήπτου Α', κάποιος Νεόφυτος²⁴.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δομενίκου ὑπήγετο, ὡστόσο, στὸ Πατριαρχεῖο, ὅπότε στὴν περίπτωση ποὺ τὸ ζήτημα τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου εἶχε ἀνακινηθεῖ ἀπὸ αὐτή, θὰ ἀρκοῦσε ἵσως ἡ παρέμβαση τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη ὑπὲρ τοῦ Λαρίσης, ὅπως συνέβη λίγα ἔτη νωρίτερα μὲ τὸ Παλαιοχώριο, γιὰ τὸ θέμα τοῦ ὅποιου ἀπολύθηκαν, ὅπως εἰπώθηκε, τρία πατριαρχικὰ ἔγγραφα. Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου δὲν παρατηρεῖται κάτι ἀνάλογο· ἀντίθετα, τὸ Πατριαρχεῖο ἐμφανίζεται ἀρκετὰ προσεκτικὸ στὸν χειρισμὸ τοῦ θέματος. Προκρίθηκε ἔτσι, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Λαρίσης Νεόφυτο Α', ἡ ἀνασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς ὡς ἡ καλύτερη δυνατὴ λύση τὴ δεδομένη χρονικὴ περίοδο, καὶ ἀπολύθηκαν γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δύο πατριαρχικὰ γράμματα ἀπὸ τὸν Τερεμία Α' (1542/43 καὶ 1543), στὰ ὅποια ἀποφεύγεται ἐπιμελῶς κάθε μνεία στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἢ στὸ πρόσωπο ποὺ ἤγειρε τὸ ζήτημα.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μαρτυριῶν δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀσφαλῆ ἀπόδοση στὴν ἀρχιεπισκοπὴ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος τῆς εὐθύνης γιὰ τὸ ζήτημα ποὺ ἀνέκυψε μὲ τὴν ἐπισκοπὴ Γαρδικίου καὶ ἐπομένως ἡ προσπάθεια ἐντοπισμοῦ τῆς θὰ πρέπει νὰ στραφεῖ ἐνδεχομένως ἀλλοῦ.

23. Βλ. σχετικὰ OUDOT, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, ἀρ. 46, σσ. 40-43, ἀρ. 47, σσ. 44 καὶ ἀρ. 48, σσ. 46-49· ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, Κώδικας Λαρίσης, 146-147· Γ. ΝΤΡΟΓΚΟΥΛΗΣ, Ὁ Τύρναβος καὶ ἡ περιοχὴ του στὰ πρώτα μετὰ τὴν τουρκικὴ κατάκτηση χρόνια, στό: *Πρακτικὰ Α΄ Συνεδρίου Τυρναβίτικων Σπουδῶν*, Τύρναβος 9-10 Σεπτ. 1990, Τύρναβος 1991, 63-74, καὶ ΣΤΡΟΥΜΠΑΚΗΣ, Τερεμίας Α', 61-62 καὶ 290-294 (ἀρ. 9-11). Γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος βλ. Γρ. Π. ΒΕΛΚΟΣ, Ἡ ἐπισκοπὴ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος, Ἐλασσόνα 1980· Α. Α. ΠΑΣΑΛΗ, *Naoi tῆς ἐπισκοπῆς Δομενίκου καὶ Ἐλασσόνος* [ΚΒΕ - Βυζαντινὰ Μνημεῖα 13], Θεσσαλονίκη 2003, καὶ Σ. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ - Β. ΣΥΘΙΑΚΑΚΗ-ΚΡΙΤΣΙΜΑΛΗ, Ὁ ναὸς τοῦ Ἅγιου Γεωργίου στὸ Δομένικο Ἐλασσώνας, *ΔΧΑΕ* 35 (2014), 19-42.

24. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Δ. Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΣ, Ὁ ἄγιος Βησσαρίων μητροπολίτης Λαρίσης (1527-1540) καὶ κτίτορας τῆς μονῆς Δουσίκου. Ἀνέδοτα ἀγιολογικὰ καὶ ἄλλα κείμενα, *Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ελληνικὰ* 4 (1992), 181.

Τὴν ἴδια περίοδο, στὸν ὅμιορο βαλκανικὸ χῶρο ἐξελισσόταν ἄλλη μία ἐκκλησιαστικὴ διαιμάχη, αὐτὴ μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, ἡ ὁποία παρουσιάζει κάποιες ὁμοιότητες μὲ τὴν περίπτωση τοῦ Γαρδικίου.

Κατὰ τὴν τέταρτη δεκαετία τοῦ 16ου αἰώνα ὁ Ἀχρίδων Πρόχορος ἐπεδίωξε νὰ ἐπαναφέρει τὰ ὅρια τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του σὲ ἐκείνα τοῦ 11ου αἰώνα, ὅπως αὐτὸν εἶχαν καθοριστεῖ μὲ παλαιγενὴ βασιλικὰ χρυσόβουλλα ἐπὶ Βασιλείου Β' καὶ ἀργότερα ἐπὶ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, προβαίνοντας στὴ διεκδίκηση ἀρκετῶν ἐπισκοπῶν ποὺ ἀνήκαν σὲ μητροπόλεις τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως²⁵. Ἐτσι, περὶ τὸ 1544 ὁ Πρόχορος ἐπιχείρησε νὰ διευρύνει τὴν ἔξουσία του στὴ Βλαχία καὶ στὴ Μολδαβία σὲ βάρος τῶν δικαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δίνοντας στὶς ὁδωμανικὲς ἀρχὲς πεσκέσι 100 νομίσματα περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὁ ὁποῖος πλήρωσε ποσὸ 4000 νομισμάτων. Χάρη στὴν ἀντίδραση, ὥστόσο, τοῦ πατριάρχη Ἰερεμίᾳ Α΄ ἡ ἀρχικὴ ἀπόφαση τῆς Ὑψηλῆς Πύλης γιὰ ὑπαγωγὴ τῶν μητροπόλεων τῶν Παραδουνάβιων Ἡγεμονιῶν στὴν ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ἀνακλήθηκε²⁶. Τὴν ἴδια περίοδο ἡ λίγο νωρίτερα (post. 1530) ὁ Ἀχρίδων ἐπιχείρησε νὰ ἀποσπάσει ὁρισμένες ἐπισκοπὲς ἀπὸ μητροπόλεις τοῦ βιρειοελλαδικοῦ χώρου ποὺ ἀνήκαν στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

Ο Μανουὴλ Μαλαξὸς στὴν *Πατριαρχικὴ Κωνσταντινουπόλεως Ἰστορία*, ποὺ συνέγραψε στὰ 1578 καὶ τὴν ὁποία ἐνέταξε στὸ ἔργο του *Turcograeciae* ὁ καθηγητὴς τῆς Ἐλληνικῆς καὶ Λατινικῆς στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Tübingen, Martinus Crusius, σημείωνει σχετικὰ ὅτι:

25. Τὴν ἴδια περίοδο ὁ Ἀχρίδων Πρόχορος ἐπεξέτεινε τὴ δικαιοδοσία του καὶ ἐπὶ τῶν Ὄρθοδοξῶν τῆς νοτίου Ἰταλίας, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχονταν ἀπὸ περιοχὲς τῶν Βαλκανίων ὑπαγόμενες ἐκκλησιαστικὰ στὴν ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος. Βλ. Z. N. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗΣ, Ἡ ἀλληλινικὴ κοινότητα τῆς Βενετίας καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως (15ος-18ος αἱ.), Δωδώνη 26.1 (1997), 237, καὶ B. ΚΟΥΚΟΥΣΑΣ, Ἡ δικαιοδοσία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος στὴ μητρόπολη Ἰταλίας κατὰ τὸν 16ο αἰώνα, στό: *Χριστιανικὴ Μακεδονία. Πελαγονία – Μία ἄλλη Ελλάδα. Θεσσαλονίκη - Ἀχρίδα*, ἐπι. Αθ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Θεσσαλονίκη 2004, 485-487.

26. G. SUBOTIĆ, Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Μολδαβοῦ βιοεβόδα Στεφάνου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀχρίδας Δωροθέου. Πρωτοβουλίες-ὑποκινήσεις καὶ χρόνος ἐμφάνισης, στό: *Βαλκάνια καὶ Ανατολικὴ Μεσόγειος (12ος-17ος αἰώνας)* [ΕΙΕ/ΙΒΕ, Τὸ Βυζάντιο Σήμερα 2], Αθήνα 1998, 199-206, καὶ ΣΤΡΟΥΜΠΑΚΗΣ, *Τερεμίας Α'*, 144 n.ε.

Πατριαρχεύοντος δὲ τούτου (i.e. Ἱερεμίας Α'): ἥλθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώην Ἰουστινιανῆς, Ἀχρειδῶν, ὀνόματι Πρόχωρος, ἐδῶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν: καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ διβάνη: καὶ ἔδειξε χρυσόβουλλα βασιλικά: τὰ ὅποια ἔλεγαν, καὶ ἀπέφηναν: ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπῆ αὐτοῦ νὰ ἔχει τὰ Βέρροια: τὰ ὅποια εἶναι ἐπισκοπῆ τῆς μητροπόλεως Θεοσαλονίκης. Καὶ τῆς ὥρας ἔβαλεν ἑκατὸν φλωρία χαράτζη εἰς αὐτᾶς. Καὶ, ὡς ᾧδεν ὁ πατριαρχης, ὅτι ἔβαλε χαράτζη: ἥλθεν εἰς ἀδδημονίαν, τί νὰ κάμη: νὰ μηδὲν τοῦ ἐπάρῃ αὐτοὺς τοὺς τόπους. Καὶ ἔτξη τοῦ ἔρμήνευσαν, καὶ ὑπῆγε, καὶ εὔγαλε φεῖτιφᾶν: καὶ ἔλεγεν οὕτως ὁ φεῖτιφᾶς. Ὅτι, ἀνείναι καὶ ἔχει τινὰς ἔνα πρᾶγμα: καὶ τὸ ὅρίζει ἑκατὸν χρόνους: πλέον δὲν ὑπορεῖ τινάς, νὰ τὸ ἐπάρῃ ἀπὸ τὸ χέρη του. Καὶ ἔτξη ἐφανίσθη εἰς τὸ διβάνη: καὶ ἔδειξε τὸν φεῖτιφᾶν, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι νὰ ἔχει πλέον περὶ τριακοσίους χρόνους ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινούπολεως. Καὶ ἀκούσαντες τοῦτο οἱ πασιάδες: ἐδικαίωσαν αὐτόν, νὰ τὸ ἔχει: μετὰ τοῦτο, ὅτι νὰ στέρξει τὰ ἑκατὸν φλωρία, τὴν ἐπανεύασιν τοῦ Προχώρου. Μὴ ἔχων δέ, τί νὰ κάμη ὁ πατριαρχης, ἔστερξεν αὐτά: καὶ ἔτξη ἀπεδίωξαν τὸν αὐτὸν Πρόχωρον ἀπὸ τὸ διβάνη²⁷.

Στὸ θέμα ἀναφέρεται καὶ ὁ Φαναριώτης ἰατροφιλόσοφος τοῦ 18ου αἰ. Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, στὸ ἔργο του *Μετὰ τὴν Ἀλωσιν*, παρέχοντας τὴν ἐπιπρόσθετη πληροφορία ὅτι: Ἐτει σωτηρίῳ 1533. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν... τὴν τῶν Σέρβων ἐπισκοπὴν ἐζήτει ἐπὶ βῆματος παρασταθείς, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν δοθέντα αὐτῷ βασιλικὰ χρυσόβουλλα, ἀρπαγῆναι λέγων ὕστερον παρὰ τοῦ Θεοσαλονίκης ἡ ἐξέλιξη ἦταν αὐτὴ ποὺ περιγράφει καὶ ὁ Μανουὴλ Μαλαξός²⁸.

27. M. CRUSIUS, *Turcograeciae libri octo*, Basileae 1584, 163-164. Πρβλ. καὶ τὴν ἀνατύπωση τοῦ κειμένου τοῦ Crusius ἀπὸ τὸν Im. BEKKER (ed.), *Historia Politica et Patriarchica Constantinopoleos* [CSHB], Bonnae 1849, 170.3-22.

28. ΑΘ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα. Βιβλίον Η', Θ' καὶ Ι', ἦτοι Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453-1789), ἔκδ. ἀρχιμανδρίτη ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΑΦΘΟΝΙΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, Κωνσταντινούπολη 1870, 62-63. Πρβλ. καὶ ΜΕΛΕΤΙΟΥ μητροπολίτου Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, τ. Γ', Βιέννη 1784, 369-370. Στὸ ζήτημα ἀναφέρεται καὶ ὁ Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ, Εἰδήσεις ἴστορικαι βιογραφικαι περὶ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινούπολεως ἀπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου μέχρις Ἰωακεὶμ Γ' τοῦ ἀπὸ Θεοσαλονίκης, 36-1884, Κωνσταντινούπολις 1885-1890 (ἀνατ. Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Θεοφελίμων Βιβλίων, Ἀθῆνα 1996), 503.

Τὰ βασιλικὰ χρυσόβουλλα ποὺ ἐμφάνισε ὁ Πρόχορος εἶναι, ὅπως προαναφέρθηκε, τρία σιγίλλια ἀποδιδόμενα στὸν αὐτοκράτορα Βασίλειο Β' ποὺ ἐνσωματώθηκαν σὲ χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου (1273, Ἰούλ.) γιὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος²⁹. Στὸ τρίτο ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Σερβίων δόθηκε ἀπὸ τὸν Βασίλειο Β' στὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, μιλονότι ἀργότερα ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081-1118) τὰ Σέρβια ἐπανῆλθαν στὴ δικαιοδοσία τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὶς ἐπισκοπὲς Βερροίας καὶ Σταγῶν, ὅχι ὅμως μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Γαρδικίου, ἡ ὁποία οὐδέποτε ἀνῆκε στὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ μητρόπολη, δπωςοὶ «διεκδικητές της» ὑποστήριξαν τὸν 16ο αἰώνα, καθὼς κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδο τὸ Γαρδίκι Τρικάλων διετέλεσε ἐπισκοπὴ τῆς μητροπόλεως Λαρίσης³⁰.

Ἡ μόνη πιθανὴ σχέση μεταξὺ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ ἐποχικὰ μετακινούμενος πληθυσμὸς τῶν Βλάχων ποιμένων ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Γρεβενῶν καὶ τοῦ εὐρύτερου χώρου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ποὺ ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσία

29. H. GELZER, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche*, *BZ* 2 (1893), 42-46· τοῦ Ιαΐου, *Der Patriarchat von Achrida. Geschichte und Urkunden*, Leipzig 1902, 24, καὶ A. MÜLLER, *Zur Datierung des Chrysobulls Michaels VIII. für Ochrid: nicht August 1272, sondern Juli 1273*, στό: *Zwischen Polis, Provinz und Peripherie. Beiträge zur byzantinischen Geschichte und Kultur* [Mainzer Veröffentlichungen zur Byzantinistik 7], (eds) L. M. HOFFMANN – A. MONCHIZADEH, Wiesbaden 2007, 427-432. Γιὰ τὴν ἀμφισβητούμενη γνησιότητα τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Μιχαὴλ Η' βλ. E. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ἡ ΤΕΓΟΥ-ΣΤΕΡΓΙΑΔΟΥ, Ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου τοῦ ἔτους 1272 καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας, *Βυζαντιακὰ* 10 (1990), 229-246 καὶ εἰδικότερα 243-246· πρὸβλ. G. PRINZING, *The autocephalous Byzantine ecclesiastical province of Bulgaria/Ohrid. How independent were its archbishops?*, *Bulgaria Mediaevalis* 3 (2012), 358-364.

30. ΣΤΡΟΥΜΠΑΚΗΣ, *Τερεμίας Α'*, 141 κ.ε., καὶ ΑΓΟΡΙΤΣΑΣ – ΓΙΑΡΕΝΗΣ, *Ἐπισκοπὴ Γαρδικίου*, 197-201. Πλὴν τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, ἡ ὁποία φέρεται νὰ ὑπῆρχῃ ἔστω καὶ βραχυπρόθεσμα στὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος τὸν 11ο αἰώνα, καμία ἄλλη θεσσαλικὴ ἐπισκοπὴ δὲν ἀνῆκε ποτὲ στὸν Ἀχρίδος. Ὡστόσο οἱ ΡΑΛΛΗΣ – ΠΟΤΛΗΣ, τ. 5, 520, ἀναφέρουν ἐσφαλμένα πῶς στὰ 1855 ὁ Φαναριοφερσάλων Νεόφυτος, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Φθίας, τελεῖ ὑπὸ τὸν Ἀχρίδος πληροφορία ποὺ ἄκριτα ἀποδέχθηκε καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΙEZEKIΗ ΒΕΛΑΝΙΔΙΩΤΗΣ, *Τερὰ μητρόπολις Φαναριοφερσάλων*, 244 καὶ ΤΟΥ ΙΑΪΟΥ, Η Ἐκκλησία Ἀχρίδων καὶ ἡ Μητρόπολις Φαναριοφερσάλων, *Νέα Σιῶν* 27 (1932), 473-476. Τὰ γραφόμενα τοῦ Θεσσαλιώτιδος ἀνασκεύασε ὁ Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ, *Η Μητρόπολις Φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰώνων*, αὐτοτελὲς ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν Η' τόμο τῆς Θεολογίας, Ἀθῆνα 1930, 14-16.

τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος³¹. Σχετικά, τὸ δεύτερο σιγίλλιον τοῦ Βασιλείου Β' ὑπὲρ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ὁρίζει πώς οἱ Βλάχοι ὅπουδήποτε καὶ ἄν βρίσκονταν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδίδουν τὸ κανονικὸν στὸν Ἀχρίδος, ἐνῷ κατὰ τὸ ἐπόμενο διάστημα ἀπαντᾶ στοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους ἡ ἐπισκοπὴ Βρεανόγης (ἢ Βρεανόγου) ἥτοι Βλάχων, στὴν τελευταίᾳ θέσῃ τῶν θρόνων τῆς Πρώτης Ιουστινιανῆς ἥτοι πάσης Βουλγαρίας³².

Παρόλα αὐτά, στὴν περίπτωση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου δὲν ἦταν τὸ δημιογραφικὸ στοιχεῖο ποὺ ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν ὑπαγωγή της στὸν Λαρίσης, ἀλλὰ ἡ προβολὴ ἀβάσιμων ἐπιχειρημάτων καὶ ἡ ἐμπλοκὴ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Ἐὰν ἡ προκληθεῖσα σύγχυση ὀφείλεται πράγματι στὶς ἐνέργειες τοῦ Ἀχριδῶν Προχόρου, τότε αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ στὸ πλαίσιο τῆς γενικότερης πολιτικῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 16ου αἰ., νὰ αὐξῆσει τὴν ἐπιρροή της καὶ νὰ ἐπαναφέρει στὴ δικαιοδοσία της περιοχὲς τοῦ Οίκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποὺ θεωροῦσε ὅτι τῆς ἀνῆκαν δικαιωματικά³³.

Ἐδοια τῆς ἀνασυσταθείσης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἀποτέλεσε ὁ οἰκισμὸς τοῦ Ζάρκου³⁴, ἐνῷ ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ μὴ ἀναφορά, μεταξὺ τῶν χωριῶν τῆς ἐπισκοπῆς, τοῦ ὁμώνυμου βυζαντινοῦ οἰκισμοῦ. Σημειωτέον ὅτι τὸ Γαρδίκι, ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς

31. Σημειωτέον ὅτι στὸν οἰκισμὸ τοῦ Ζάρκου, ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου κατὰ τὴν Ὁθωμανικὴ περίοδο, καὶ στὴν εὐρύτερη περιοχὴ διαβιοῦσε σημαντικὸς πληθυσμὸς Βλάχων ποιμένων.

32. GELZER, Ungedruckte, 46.10-12, καὶ DARROUZÈS, *Notitiae* 13, 856, app. 2, 372 (1143-80). Γιὰ τὴν δημιουργία τῆς ἐπισκοπῆς Βλάχων τὸν 11ο αἰ. βλ. I. SNEGAROV, *Istorija na Ohridskata Archiepiskopija*, τ. Α', Sofia 1924, 192 καὶ σημ. 2: πρβλ. M. GYONI, L'évêché vlaque de l'archevêché bulgare d'Achris aux XIe - XIVe siècle, *Etudes slaves et roumaines* 1 (1948), 148-159, 224-233 καὶ P. Š. NASTUREL, Les Valaques Balkaniques aux Xe - XIIIe siècles. (Mouvements de population et colonisation dans la Romanie grecque et latine), *BF* 7 (1979), 101-102.

33. Βλ. σχετικὰ Δ. ΠΑΝΤΟΣ, Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας Πρόχορος (- 1550) καὶ οἱ σχέσεις του μὲ τὴ μονὴ Δοχειαρίου (πρῶτο μισὸ τοῦ 16ου αἰώνα), Ἀθήνα 2009, 95-121, καὶ ΑΓΓ. ΔΕΛΗΚΑΡΗ, Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν κατὰ τὸν Μεσαίωνα [Ἐλληνισμὸς καὶ Κόσμος τῶν Σλάβων 12], Θεσσαλονίκη 2014, 158-163, σημ. 15, καὶ 250.

34. Βλ. J. J. BJÖRNSTÄHL, Τὸ ὁδοιπορικὸ τῆς Θεσσαλίας 1779, ἐπιμ. ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΣ, Θεσσαλονίκη 1979, 64, καὶ USPENSKI, *Vostok Christianskij*, 81 π.ε.

χρόνους, ἥταν τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ὁθωμανικῆς ἀπογραφῆς (1454/55) ἔνας μικρὸς οἰκισμός, ποὺ εἶχε δοθεῖ ὡς τιμάριο στὸν χριστιανὸν σπαχὴ Ἀγγελο, ἀδελφὸν τοῦ Aresti³⁵. Ἐναν αἰώνα ἀργότερα, ὅταν ἀνασυστάθηκε ἡ ἐπισκοπὴ στὰ 1542, ἡ μὴ συμπεριληψη τοῦ Γαρδικίου μεταξὺ τῶν οἰκισμῶν τῆς δηλώνει ἐνδεχομένως ὅτι αὐτὸν εἶχε ἀπὸ καιρὸν ἐρημώσει καὶ μόνο τὸ δνομα τῆς ἐπισκοπῆς θύμιζε τὴν ἄλλοτε ὑπαρξή του, καθὼς ἔκτοτε ἡ περιοχὴ θὰ καλεῖται Παλαιογαρδίκι³⁶.

Στὸ γράμμα τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Ά (1541/42) γιὰ τὴν ἀνασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ὁρίζεται σὲ ἔντονο ὑφος ὅτι γιὰ τὴν ἀποτροπὴν ὅποιασδήποτε πρόκλησης καὶ ἀναστάτωσης στὸ μέλλον ὁ ἐκάστοτε ἐπίσκοπος μὴ ἔχετω ἄδειαν τοῦ ἐκβῆναι ἐκ τῶν ὁρί(ων) αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου μὴ ἐνοχλῆσαι: [...] ἡ μετὰ ἔξουσίας, καὶ δυνάμεως

35. Βλ. M. DELİLBAŞI – M. ARIKAN, *Hicrî 859 Tarihli, Süret-i Defter-i Sancak-ı Tirhala*, τ. I-II, ἑκδ. Türk Tarih Kurumu Basimeri, Ankara 2001, 120-121, ὅπου ἀπογράφεται τὸ χωρὶο (karye) Gardik, ἀποτελούμενο ἀπὸ 29 οἰκογένειες, 3 ἐλεύθερονς καὶ 2 χῆρες, ἀσχολούμενον μὲ τὴν καλλιέργεια σιτηρῶν, τὴν ἐκμετάλλευση καρυδιῶν καὶ τὴν κτηνοτροφία· Πρβλ. καὶ N. BELDICEANU, *Timariotes chrétiens en Thessalie (1454/55)*, *Süd-Ost Forschungen* 44 (1985), 59, καὶ ΣΠΑΝΟΣ, *Οἰκισμοί*, 447-449.

36. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, *Κάδικας Τρίκκης*, 220, καὶ ΣΠΑΝΟΣ, *Οἰκισμοί*, 447-449. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ οἰκισμὸς τοῦ (Παλαιο-)Γαρδικίου λείπει ἀπὸ τὴν Πρόθεση 401 (κάδ. Μεταμορφώσεως, Μεγάλου Μετεώρου, ἔτ. 1520/40), ἀπαντᾶ δῆμος στὴν Πρόθεση 36 τῆς Ι. Μονῆς Δουσίκου (post 1570, f. 63^r «Γαρδίκι»). Βλ. K. ΣΠΑΝΟΣ, Οἱ Θεσσαλικοὶ οἰκισμοὶ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀφιερωτῶν τους στὴν Πρόθεση 401 τοῦ Μεγ. Μετεώρου (1520-1540), Λάρισα 2003 (ἀνάτ. τῶν τόμων 43 καὶ 44 τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἡμερολογίου), καὶ ΣΟΦΙΑΝΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Χειρόγραφα Δουσίκου*, 60. Στὴν Πρόθεση, ὠστόσο, ἀρ. 39 τῆς μονῆς Δουσίκου (17ος αἰ.) ἀπουσιάζει κάθε ἀναφορὰ στὸν οἰκισμό, K. ΣΠΑΝΟΣ, Η ἀνέκδοτη Πρόθεση 39 τῆς μονῆς Δουσίκου (16ος-17ος αἰ.). Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν θεσσαλικῶν οἰκισμῶν καὶ ὀνομάτων, *Θεσσαλικὸν Ἡμερολόγιο* 20 (1991), 33-80. Ο Γάλλος ἐλληνιστὴς καὶ ἀρχαιολόγος L. HEUZEY, *Excursion dans la Thessalie Turque en 1858*, Paris 1927, 54 [καὶ στὴν ἐλληνική, Ὁδοιπορικὸ στὴν Τουρκοκρατούμενη Θεσσαλίᾳ τὸ 1858 (Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. – Κεύμενα καὶ Μελέτες 4), ἑκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991, 83-84], περιηγούμενος τὰ ἔρεϊπια τοῦ Γαρδικίου στὰ 1858, σημειώνει πῶς σώζεται ἔνας ναὸς ἐπ’ ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ο Ρῶσος ἀρχιμανδρίτης Πορφύριος Uspenskij, διερχόμενος ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἔνα ἔτος ἀργότερα (1859), ἀναφέρει ὅτι ὁ ναὸς τιμάται στὴν ἀγίᾳ Παρασκευὴ καὶ πῶς ὁ τοιχογραφικὸς του διάκοσμος εἶναι ἐπιχρισμένος μὲ παχὺ στρῶμα ἀσβέστη, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια σημεῖα ὅπου αὐτὸν εἶχε ἀποκολληθεῖ. Βλ. USPENSKIJ, *Vostok Christianskij*, 89-90· πρβλ. σχετικὰ καὶ A. K. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Δύο ἀνέκδοτοι ναοὶ τῆς περιοχῆς Τρικάλων, Ἀρχεῖο Βυζαντινῶν Μνημείων Έλλάδος 3 (1937), 157-160.

αὐθεντικῆς, καὶ λάβῃ δυναστικῶς ἐκ τῆς ἐκκλησί(ας) Τρικκάλ(ων), ἡ τῆς Περιστερᾶς ἐνορίαν τολμῆσαι καὶ καλέσαι αὐτήν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο χειρισθῇ ποιῆσαι, ὅπερ ἀποφαινόμεθα, ἀσύγγνωστος καθαιρεθήσετ(αι), ὡς ἀλαζών, κ(αὶ) ἀνυπότακτος, κ(αὶ) πάσης ἀρχιερατικῆς τιμῆς στερηθῆ, σὺν τούτοις, κ(αὶ) τῆς ἀρᾶς τοῦ ἀναθέματος ἔστω ὑποπτος³⁷.

Ἡ ἀνασυσταθεῖσα ἐπισκοπὴ ἐκτεινόταν σὲ μικρὴ ἔκταση καὶ περιλάμβανε δεκαέξι συνολικὰ οἰκισμοὺς ἀγροτοκτηγοτρόφων. Εἰδικότερα, στὸ γράμμα τοῦ Λαρίσης Νεοφύτου Α' (1541/42), καθὼς καὶ στὰ πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ Ιερεμίᾳ Α' (1543) καὶ τοῦ Διονυσίου Β' (1547) ὁρίζονται μὲ ἀκρίβεια τὰ ὅρια (τὸ ἴεροκύκλιο) τῆς ἐπισκοπῆς μὲ ἐπιτίμιο, μάλιστα, ἀφορισμοῦ γιὰ ὅποιον τολμοῦσε νὰ τὰ παραβιάσει³⁸, καὶ μνημονεύονται οἱ ὑπαγόμενοι σὲ αὐτὴν οἰκισμοί³⁹.

Ἡ ἐπισκοπὴ Γαρδικίου διατηρήθηκε ἔως τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα. Ὁ τελευταῖος ἐπισκοπός της Γρηγόριος ἐξεμέτρησε τὸν βίον τὸ καλοκαίρι τοῦ 1885, ὅταν ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλογο ποὺ τὸν μετέφερε· ἔκτοτε ἡ ἐπισκοπὴ παρέμεινε ἐν χηρείᾳ μέχρι τὸ 1899, ὅπότε καὶ συγχωνεύτηκε μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Τρίκκης⁴⁰.

Προβαίνομε ἀκολούθως στὴν ἔκδοση τοῦ γράμματος τοῦ Λαρίσης Νεφύτου (ἔτ. 1541/42) ἀπὸ τοὺς κώδικες Τρίκκης (*EBE* 1471, ff. 122r-122v) καὶ Λαρίσης (*EBE* 1472, ff. 122v-123v), ἀφοῦ τὸ πρωτότυπο ἔγγραφο λανθάνει. Ὡς βασικὸ κείμενο λαμβάνεται αὐτὸ τὸν κώδικα Τρίκκης, καθὼς παρουσιάζει λίγοτερα σφάλματα καὶ ἀβλεψίες. Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα σημειώνομε τὶς διαφορετικὲς γραφὲς τῶν δύο χειρογράφων καὶ ἀναγνώσεις τῶν κατὰ καιροὺς ἔκδοτῶν του. Παρέχομε ἐπιπλέον τὴ διπλωματικὴ ἔκδοση τῶν πρωτότυπων πατριαρχικῶν ἔγγραφων (Ιερεμίᾳ Α', ἔτ. 1542/43 καὶ 1543, καὶ Διονυσίου Β', ἔτ. 1547), τηρώντας ὡς ἔχει

37. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, Κώδικας Τρίκκης, 221, καὶ παρακάτω, 188.

38. Στὸ πατριαρχικὸ γράμμα τοῦ ἔτους 1543 (στ. 33-37) ὁρίζεται: μηδὲ παρά τινος ἄλλον τὸ παράπαν διασειώμενα ἡ μετακινούμενα τοοιονοῦν ὅπως μὴ ὁ βουληθεὶς ταῦτα σαλεῦσαι ἢ συγχῆσαι καὶ καταμικρόν, εἰ μὲν ἀρχιερεὺς τυχὸν εἴη ὁ τοιοῦτος, στερισκόμενος ἔσεται πάσης ἀρχιερατικῆς τάξεως καὶ κατακεκριμένος ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου κ(αὶ) πόρρω ἐκδιωκόμενος εἰ δέ γε ἴερεν, ἀργὸς πάσης ἴεροπραξίας εἰ δ' αὖ λαϊκὸς ἵσως τύχη, ὑπ' ἀφορισμὸν ἔσεται ἀλυτὸν καὶ αἰώνιον.

39. Βλ. παρακάτω, 187, 196-197, 200-201· πρβλ. καὶ ΣΠΑΝΟΣ, Χωριὰ ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, Τρικαλινὸ Ημερολόγιο 15 (1993-94), 289-290.

40. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, Κώδικας Τρίκκης, 116.

τὴν ὁρθογραφία καὶ τὴ στίξη τους. Στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα παραθέτομε τὶς τυχὸν διαφορετικὲς ἀναγνώσεις τοῦ πρώτου ἐκδότη, ὅπου αὐτὸς ὑπάρχει⁴¹. Στὰ ἐκδιδόμενα κείμενα κεφαλαιογραφοῦμε, γιὰ τὴν καλύτερη κατανόηση, τὰ κύρια ὀνόματα.

Κριτικὰ σημεῖα

- [αβγ] γράμματα σβησμένα, ποὺ συμπληρώνονται στὴν ἔκδοσῃ.
- [[αβγ]] γράμματα ποὺ διέγραψε ὁ γραφέας.
- <αβγ> γράμματα ποὺ παρέλειψε ὁ γραφέας.
- {αβγ} γράμματα περιττά, ποὺ πρέπει νὰ παραλειφθοῦν.
- \αβγ/ γράμματα ποὺ γράφτηκαν στὸ διάστιχο.
- \|\αβγ// γράμματα ποὺ γράφτηκαν στὸ περιθώριο.
- (αβγ) ἀνάλυση συντομογραφίας.
- [...] γράμματα σβησμένα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διαβαστοῦν.
- α β γ συμπλήρωση βάσει τοῦ ὑπολείμματος τῶν γραμμάτων.

1

Ἴσον ἀπαράλλακτον γράμματος **ἔτ. 7050 [= 1 Σεπτ. 1541 – 31 Αὐγ. 1542]**
«ἐπικυρωτικὸν ... γράμμα» (στ. 71) **Νεόφυτος Α', μητροπολίτης Λαρίσης**

ΚΕΙΜΕΝΟ – ἀντίγραφο [κώδ. EBE 1471, ff. 122r-122v (Τρίκκης = T) καὶ 1472, ff. 122v-123v (Λαρίσης = L)]. Σύμφωνα μὲ δσα ἔχουν καταγραφεῖ στοὺς παραπάνω κώδικες τῆς μητροπόλεως Λαρίσης-Τρίκκης, πρόκεται γιὰ «Ἴσον ἀπαράλλακτον γράμματός τινος, γεγονότος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὀδιμνήστου μ(ητ)ροπολίτου Λαρίσο(ης) κὺρο Νεοφύτου περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, εὐρεθέντος ἐν τῷ σεπτῷ σκευοφυλακίῳ τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ντουσίκου γεγραμμένον ἐν μεμβράνῃ», τὸ δποῖο ἀντιγράφτηκε τὸν Μάρτιο (EBE 1471) ἢ στὶς 8 Ἀπριλίου (EBE 1472) τοῦ ἔτους 1734, καθ' ὑπόδειξη τοῦ ἀπὸ Δημητριάδος μητροπολίτου Λαρίσης Ἰακώβου Β'. Βλ. εἰκ. 1-2.

41. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἥθελα νὰ ἐκφράσω τὶς ἴδιαίτερες εὐχαριστίες μου πρὸς τὸν καθηγούμενο τῆς Ἱ. Μονῆς Ἅγιου Βησσαρίωνος (Δουσίκου), πανοσιολογιώτατο κ. Τιγνάτιο Ποῦτο, γιὰ τὴν ἄδεια μελέτης καὶ ἔκδοσης τῶν προαναφερθέντων ἐγγράφων, καὶ πρὸς τὸν ὄσιολογιώτατο Ἱερομόναχο πατέρα Βησσαρίωνα καὶ τὸν βιβλιοθηκάριο τῆς μονῆς πατέρα Νεόφυτο γιὰ τὸ ἀμέριστο ἐνδιαφέρον τους καὶ δλες τὶς παρασχεθεῖσες διευκολύνσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: P. USPENSKIJ, *Putesestvie v' Meteorskie i Osoolimpijskie monastyri v Fessalii archimandrita Porfirija Uspenskago v' 1859 godu.*, Izdanie Imperatorskoj Akademii Nauk. pod redakcieju P.A. Syrcu, Άγια Πετρούπολη 1896, 356-359 [= U]. K. I. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσης, Τερὸς Σύνδεσμος, ἔτος ιβ' (κ') 15 Δεκ. 1916, ἀρ. 279, 13-15 [= D]. N. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ, *Κώδικας Τρίκκης*, Αθήνα 1980, 23-25 [= G] (ἀνατ. N. Γιαννούλης, *Κώδικας Τρίκκης*, EBE, ἀρ. χφ. 1471, ἐπιμ. Θ. Α. ΝΗΜΑΣ [Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. - Κείμενα καὶ Μελέτες 18], Θεσσαλονίκη 2017, 40-42) [N]. Δ. ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, *Ο κώδικας τῆς Τρίκκης 1688-1857 (κ. 1471 EBE)*, Λάρισα 2005-2007, 218-221 καὶ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Ο κώδικας τῆς μητροπόλεως Λαρίσης*. EBE 1472: 1647-1868, Λάρισα 2009, 144-146 [= K].

“Ισον ἀπαράλλακτον γράμματος τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης Νεοφύτου Α΄ μὲ τὸ ὅποιο ἐπικυρώνεται ἡ ἐπανασύσταση τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου καὶ καθορίζεται ἐκ νέου τὸ ιεροκύλιό της.

† Ἐπειδὴ δὴ πρὸ πολλῶν χρόν(ων) ἀνηλώθη ἡ καθολικὴ ἐκκλησίᾳ τῆς ἡμῶν μ(ητ)ροπόλ(εως) Λαρίσο(ης), κ(αὶ) ἡ ἐνορία αὐτῆς ἥφανται παντάπασι, καθώς, καὶ ὁ ἐνεστὼς καιρὸς ἔχει τὸ φαινόμενον μέχρι τῆς σήμερον. Λοιπὸν διὰ τὴν στενότητα τοῦ 5 καιροῦ τοῦ πρώην, μὴν ἔχοντές τι ποιῆσαι οἱ πρὸ ἡμῶν ἀρχιερεῖς, ἔχοντες τῆς ἐπισκοπῆς Τρικκάλ(ων), κ(αὶ) τοῦ Γαρδικίου, κ(αὶ) τῆς Περιστερᾶς ὡς ἐνορίαν ἰδίαν, κ(αὶ) μετὰ συγγνώμης τῶν ἀγιωτάτων π(ατ)ριαρχ(ῶν) τοῦ κυροῦ Νήφωνος, κ(αὶ) τοῦ κυροῦ Ἰωακείμ τε, κ(αὶ) τοῦ Παχαμίου, κ(αὶ) τοῦ κυροῦ Θεολήπτου, δπως κάθητ(αι) 10 ἐν ταῖς αὐταῖς ἐπισκοπαῖς, ὁ καθ' εῖς εὑρισκόμενος μ(ητ)ροπολίτης Λαρίσο(ης), κ(αὶ) ἀεὶ ὀνομαζέσθω Λαρίσο(ης) ἀντ' ἐκείνης, κ(αὶ) καρποῦσθαι τὸ ἐξ αὐταῖς ἐπισκοπαῖς εἰσόδημα εἰς ζωάρκειαν ἔσωτν, κ(αὶ) πᾶσι τοῖς μεταγενεστέροις κατὰ καιρούς. Τοῦ νῦν δὲ καιροῦ πολλαὶ συγχύσεις, κ(αὶ) ἀνωμαλίαι γεγόνασιν ὑπὸ τῶν 15 χαιρεκάκ(ων), κ(αὶ) ἐπαναστ(ῶν) τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς ἐπισκο-

1 δὴ om G | post πρὸ add. {πρὸ} L | ἀνηλώθη] ἀνηλύθη U, ἀνελύθη DG | 5 ἔχοντές] ἔχοντός G | 7 ἀγιοτάτ(ων) L | 8 τοῦ¹ om. L | Νήφωνος T | 9 τοῦ¹ om. L | 10 καθ' εῖς] καθεὶς UDG | 11 Λαρίσο(ης)¹ om. L | 12 καρποῦσθαι] καρπούσθω D | 13-14 Τοῦ δὲ νῦν L | 14 συγχύσεις corr. nos e UDG] συγχίσεις TLK | ἀνωμαλίαι] ἀνομαλίαι U | 15 χαιρεκάκ(ων)] χαιρικάκων U, χαιρεκάκου DG | ἐπαναστ(ῶν)] ἐπαναστατῶν UN, ἐπαναστάτου DG

πῆς Γαρδικίου παρὰ θέλημα τοῦ π(ατ)ριάρχου. Ἐνεκεν τούτου ἡ ταπεινότης ἥμων μὴ δυνάμενος τί ποιῆσαι τὴν τοιαύτην σύγχυσιν ἐδεήθημεν τῷ παναγιωτάτῳ ἥμων αὐθέντῃ, κ(αὶ) δεσπότη οἰκουμενικῷ π(ατ)ριάρχῃ κ(υρ)ῷ Τερεμίᾳ εἰς ἀντίληψιν, κ(αὶ) βοήθειαν ἥμων. Αὐτὸς δὲ θεία νεύσει ὁδηγηθεὶς ἐκ Θεοῦ συνοδικῶς διακρινόμενος, ἀπεφάνθη κοινῇ συγγνώμῃ, κ(αὶ) ἀπεστάλθη ἐξ αὐτοῦ τίμιον γράμμα βεβαιωτικὸν τῆς συνόδου ταύτης πρὸς τὴν ἥμων ταπεινότητα, ὅμοῦ κ(αὶ) τῶν ἡμετέρ(ων) ἐπισκόπ(ων), ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν, κ(αὶ) εἰς τὸ ἔξῆς τοῦ χειροτονεῖσθ(αι) ἐπίσκοπον

20 Γαρδικίου, κ(αὶ) κατέχειν τὴν ἐνορίαν αὐτῆς, καθάπερ κ(αὶ) πρώην ὁ ἐπίσκοπος Γαρδικίου Κρύμπαβος, κ(αὶ) οἱ πρὸς αὐτοῦ τῶν πάλαι. Περὶ δὲ τῶν συνόρ(ων) αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἀνάλωσιν τοῦ καιροῦ οὐχ εὑρέθη ἰεροκύκλιον ἴδιον, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἀκοῆς κατὰ τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἐμαρτύρησαν τινὲς ἰερεῖς ἐνώπιον τοῦ πρὸς ἥμων

25 μ(ητ)ροπολίτου κυροῦ Μάρκου, κ(αὶ) κυροῦ Βησσαρίωνος, πόθεν ἔχει τὸ σύνορον, κ(αὶ) ἡ περιοχή, κ(αὶ) τὰ περίχωρα. Διὸ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν προειρημένων μαρτύρ(ων) ἄρχε(ται) οὗν ἡ τοιαύτη περιοχὴ τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς κατὰ μὲν ἀνατολὰς ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τὸ ὀνομαζόμενον Κλοστοβοῦνι, κ(αὶ) εἰς τὸν Ἀγιον

30 Ἡλίαν, κ(αὶ) φθάνει εἰς τὸ παλαιὸν Καστρογονορξιάνον, κ(αὶ) εἰς τὸ Κόκκινον Λιθάροι, κ(αὶ) εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Σαλαμιβρίας κ(αὶ) ἀνέρχεται(αι) πρὸς δύσιν διὰ τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ Σαλαμιβρία, κ(αὶ) κόπτει μέσον τοῦ κάμπου ἔως τὸν Πετρόπορον, κ(αὶ) τὴν ὁδὸν ἄνωθεν, κ(αὶ) φθάνει εἰς τὸ βουνὸν τῆς Κριτζίνιστας, κάκεῖ

35 τελειοῦ. Εἰ βούλει, κ(αὶ) τὰ περίχωρα τῆς τοιαύτης ἐπισκοπῆς ἀκοῦσαι, εἰσὶ ταῦτα. Ἡ Κριτζίνιστα, ἡ Μπάγια, τὸ Νεοχῶροι, ὁ Κοτζίκωβος, ὁ Τζεύχαρος, τὸ Βοστίδι, οἱ Σταβωριανοί, τὸ Παπ(α)-δόπονλον, τὸ Γριζάνου, ἡ Ἀγία Παρασκευή, τὸ Τζιγώτιον, τοῦ

40 Ζάρκου, ἡ Μαγοῦλα, ὁ Κλυκωτός, οἱ Γεργανάδες, οἱ Τζουκαλάδες.

17 σύγχυσιν L | 19 κυρίῳ LD | 21 ante ἀπεφάνθη add. κ(αὶ) L | 22 βεβαιοτικὸν T | 27 τῶν¹ om. LU, τὸ GN | ἀνάλωσιν] ἀνάλυσιν DG | 30 Βησσαρίονος L, Βισσαρίωνος U | 31 καὶ¹ om. G | 33 post ἀπὸ add. μὲν L | 34 Κλουστωβοῦνι LD | 36 Σαλαμιβρίας L | 39 Κρητζίνιστ(ας) L | 41 Κριτσίνιστα G | 42 Κωτζίκωβος TN, Κυτζίκοβος U, Κοτζίκαβος G | ὁ om. T | Ζεύκαρος L | ἡ Σταβιριανὴ L, οἱ Σταβυριανοί U, ὁ Σταβυριανός DG | 43 Γριζάνου] Γριζάνον U, Γριτζάνον DG | 44 τοῦ Ζάρκου] τὸ Ζάρκον D, τὸ Ζάρκον G | Κλυκωτός] Κλωκωτός N

- 45 Σημειοῦμαι δὲ κ(αὶ) τὸν μαρτυρήσαντας περὶ τοῦ τοιούτου συνόρου κοσμικούς τε κ(αὶ) ἰερεῖς καὶ ὄνομα. Παπ(ᾶ) Σταμάτιος ὁ Βιττόμερος, κ(αὶ) οἰκονόμος ἐκκλησί(ας) Τρικάλ(ων), παπ(ᾶ) Ἰωάνν(ης), κ(αὶ) σακκελάριος τοῦ Σφιτροσούλδη νίος, παπ(ᾶ) Χαρίτων, κ(αὶ) πρωτέκδικος, Χαρίτωνος νίος,
 50 παπ(ᾶ) Ἀποστόλης Μενδρινός, κ(αὶ) πρωτόγερος Τρικάλ(ων) ο Μανοήλ, κ(αὶ) νομικὸς νίὸς παπᾶ Σταμάτη, Νικόλαος Θεοτόκ(ης), Ἰωάνν(ης)·Ραδόσης, Νικόλαος Κάνεστης, Δημήτριος Μενδρινός, παπ(ᾶ) Μανασῆς ἐκ τοῦ Ζάρκου, παπ(ᾶ) Δημήτριος, παπ(ᾶ) Νικόλαος ἐκ τοῦ Τζιγωτίου, παπ(ᾶ) Δημουλάς, παπ(ᾶ)
 55 Νικόλαος ἐκ τῆς Μαγούλας παπ(ᾶ) Ἰωάνν(ης) ἐκ τοῦ Κλυκωτοῦ, ἔτερος παπ(ᾶ) Ἰωάνν(ης) τζαγκάρης ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας, παπ(ᾶ) Θωμὰς ἐκ τοῦ Σερβωτᾶ, Δούκας Ἀρέστης ἐκ τοῦ Κολιδᾶ, κ(αὶ) Σίμων ὁ αὐτάδελφος μ(ητ)ροπολίτου κυροῦ Θεοδοσίου. Αὐτὸς δὲ μετεθέσατο τὸν ἐπίσκοπον Γαρδικίου τὸν Κρύπταβον εἰς τὸ
 60 Φανάρι. Διό, καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν, κ(αὶ) εἰς τὸ ἔξῆς μενέτω ὁ κατὰ καιροὺς εὑρισκόμενος ἐπίσκοπος Γαρδικίου, μὴ ἔχετω ἄδειαν τοῦ ἐκβῆναι ἐκ τῶν ὁρί(ων) αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου μὴ ἐνοχλῆσαι: [...] ἡ μετὰ ἔξουσίας, καὶ δυνάμεως αὐθεντικῆς, καὶ λάβῃ δυναστικῶς ἐκ τῆς ἐκκλησί(ας)
 65 Τρικάλ(ων), ἡ τῆς Περιστερᾶς ἐνορίαν τολμῆσαι καὶ καλέσαι αὐτήν. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο χειρισθῇ ποιῆσαι, ὅπερ ἀποφαινόμεθα, ἀσύγγνωστος καθαιρεθήσεται, ὡς ἀλαζών, κ(αὶ) ἀνυπότακτος, κ(αὶ) πάσης ἀρχιερατικῆς τιμῆς στερηθῆ, σὺν τούτοις, κ(αὶ) τῆς ἀρᾶς τοῦ ἀναθέματος ἔστω ὑποπτος. Ήταπεινότης ἡμῶν συνοδικῶς
 70 ἀποφαινόμεθα. Τὸ τοιοῦτον ἐπιβεβαιοῦμεν γράμμα, τὸ παρὸν

45 post δε add. εἰ βούλει L | 46 Παπ(ᾶ) Σταμάτιος] Παπασταμάτιος D | 47 ante ἐκκλησί(ας) add. τῆς U | 48 σακκελάριος] σακελλάριος U | Σφιτροσούλδη] Σφιτροπούλδη DG | 51 o] om UDGKN | Μανοήλ] Μανουήλ UG | 52 Θεοτόκ(ης)] Θεοτόκου D | Ραδώσης L | 54 Τζιγωτίου] Τζηγωτίου U | 55 Κλυκωτοῦ] Κλωκωτοῦ N | 56 τζαγκάρης] τζακάρης G | 57 Σερβωτᾶ] Σερβοτᾶ UDG | Ἀρέστης] Αρύστης U, Αρίστης DG, Οὐρέστης N | 59 τὸν² om. G | 61 εὑρισκόμενος om. L | 63 [...] TLUDGN ἐνδεχομένως χάσμα στὸ κείμενο τοῦ πρωτοτύπου ἐγγράφου λόγῳ φθιορᾶς τῆς περιγραμμῆς | 67 ἀσύγγνωστος] ἀσύγγνωστον D

αὐτὸν ἐπικυρωτικὸν ἐπιβεβαιοῖ γράμμα, διὸ ἀποφαίνε(ται) ἵνα τὸ κύρος ἔχῃ, κ(αὶ) βέβαιον, κ(αὶ) ἀμεταποίητον εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα. Όθεν ἀπολέλυ(ται) αὐτό, κ(αὶ) τὸ παρὸν ἐπικυρωτικὸν γράμμα τῆς ἡμῶν ταπεινότητος. Ἐν ἔτει ζν :
 75 ἴνδικτιῶνος ιε^{ης}:-

ο ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτης Λαρίσσης Νεόφυτος
 ο Νέων Πατρῶν Γρηγόριος
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Δημητριάδος Ἰωσὴφ
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Σταγ(ῶν) Νεόφυτος
 80 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Λιτζᾶς κ(αὶ) Ἀγράφων Ἰωακεὶμ
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Λοιδορικίου Ζαχαρί(ας)
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Σκιάθου Κύριλλος
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ζητουνίου Ἀχίλειος
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ Ἰωάσαφ
 85 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ραδοβιζδίου Σίλβεστρος
 ο ταπεινὸς ἐπίσκοπος Γαρδικίου Νεόφυτος
 ο ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτης Θεοσαλονίκης Μ(ητ)ροφάνης
 ο ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτης Θηβῶν Ἰωάσαφ
 ο ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λευκάδος Ἀρσένιος

 ο Λαρίσης Ἰάκωβος

71 αὐτὸν om. L | ἐπικυρωτικὸν] ἐπικηρατικὸν U | 73 αὐτῷ] αὐτῷ U | 75 post ἴνδικτιῶνος
 ιε^{ης} add. ἔτος σ(ωτή)ριον αφμβ' = 1542 L | 80 Λιτζᾶς] Λητζᾶς G | 81 Λοιδορικίου] Λεοδορικίου
 T, Λιδωρικίου LG | 83 Ἀχίλειος] Αχίλλειος UDG | 85 Σίλβεστρος] Σύλβεστρος DG

2

πατριαρχικὸ «γράμμα»
(στ. 26, 32)

ἔτους 7051 [= 1 Σεπτ. 1542 – 31 Αὐγ. 1543]
Τερεμίας Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ – Πρωτότυπο (ἀρχεῖο Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, σακούλι 1), περγαμηνή, 605 x 435 mm ἔως καὶ τὴν ἀπόληξη τῆς γλῶσσας, ἡ ὁποία ἔχει μῆκος 125 mm. Δὲν διαπιστώθηκε παρουσία μολύβδινης βούλλας. Διατήρηση τοῦ ἐγγράφου ἀρίστῃ· ἀμυδρὸ στύγμα ἀπὸ τὴν ὑγρασία στὴ δίπλωση, κάτω ἀριστερά, καὶ μικρὴ ὅπὴ στὸ ἀριστερὸ τμῆμα τῆς γλῶσσας. Μελάνι μαῦρο, γραφὴ σταθερή, εὐανάγνωστη μὲ τὶς συνήθεις συντομογραφίες. Ἡ γραφὴ τοῦ πατριάρχη εἶναι ἰδίου χρώματος. Τὸ κείμενο καταλαμβάνει 34 στίχους. Ἐπὶ τοῦ νώτου (verso) τοῦ ἐγγράφου ἐγράφη μεταγενέστερα μὲ σκοῦρο καφὲ μελάνι σημείωμα: γράμμα διαλαμβάνον, διὰ τοῦ γαρδικίου, | νὰ ὑποτάσετε καταπάντα εἰς τὸν μητροπολίτην λαρίσης, κὺρῳ νεόφυτον, ἐπεται ἀπὸ κάτω σημείωμα τοῦ Δουσικιώτη ιερομονάχου Χατζη-Γερασίμου (έτ. 1858) μὲ μαῦρο μελάνι: ἐπὶ του π(ατ)ριάρχου: ιερεμίου ετους ζνα:- Ὁ ἵδιος σημειώνει ἀκολούθως μὲ ἔξιτηλο ἐρυθρὸ μελάνι: = διά · σελ · ετει. Ἐπεται μὲ μολύβι ἡ σημείωση: Ἐφωτογρ. 1966, κατὰ τὴν ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τοῦ KEMNE, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Βλ. εἰκ. 3. Τὸ ἔγγραφο ἔχει ἀντιγραφεῖ καὶ στὸ ίερὸ βρέβιον τῆς Μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59), σσ. 59-61.

ΕΚΛΟΣΕΙΣ: I. OUDOT, *Patriarchatus Constantinopolitani, Acta Selecta*, II, Roma 1967, 54-58 (cod. Vat. gr. 2416, 319-320) [= O], βάσει τῶν ἀπογραφῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου Σταυράκη Ἀριστάρχη.

Γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Τερεμία Α' πρὸς τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Νεόφυτο Α', μὲ τὸ ὅποιο ἐπικυρώνεται ἡ γενομένη ἀπὸ τὴν σύνοδο τῆς μητροπόλεως Λαρίσης χειροτονία ἐπισκόπου Γαρδικίου καὶ καθοδίζονται οἱ δικαιοδοσίες του.

† Τερεμί(ας), ἐλέω Θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνστ(αν)τινουπόλ(εως)
Νέ(ας) Ρώμης, καὶ οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχ(ης): †

† Ἡν μὲν πρότερον, καὶ ἡ ἀγιωτάτη μ(ητ)ρόπολις τ(ῆς) Λαρίσης, εἰσοδήμασι παντοδαποῖς, ἐκ τε βασιλικῶν εἰσοδημάτ(ων) καὶ ἐκκλησιαστικῶν, πλούτῳ βαθυβρύουσα |³ καὶ εἰς ἐπίδοσιν καὶ αὔξησιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον καθεκάστην ἐπεκτινομένη, ὡς |τὰ/ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτ(ων), δένδρα τε καὶ φυτά, δηλονότι θεί(ων) καὶ θεο|⁴φιλῶν ἔργων. Ἀλλ' οὖν καὶ ταύτην, ὁ πανδαιμάτωρ χρόνος, καὶ ἡ τ(ῆς)βασιλεύ(ας) ἡμῶν, ἐνάλλαγὴ καὶ μετάθεσις, ἀντὶ τούτων φεῦ, σκοτινὴν καὶ ζεζωφο|⁵μένην τῇ πλησιονῇ καὶ τελεία κρατήσῃ τῶν ἀσυνήθων ἀν(θρώπ)ων πεποίηκεν, ὡς μὴδε μικρὸν χώρ(αν) ἔχειν παντελῶς τοὺς ταύτης χειροτονουμένους θεί(ους)|⁶ πν(ευματ)ικοὺς καὶ διδασκάλους αὐτ(ῆς). Τούτου τοίνυν οὕτω συμβάντος κρίμασιν ἀρρήτοις Θ(εο)ῦ, οἱ πρὸ δὴ μῶν ἀγιώτατοι π(ατ)-ριάρχαι μὴ φέροντες ὁρᾶν τ(ὴν) μ(ε)γ(ά)λ(ην) |⁷ ταύτην καὶ ἐπιφανῆ μ(ητ)ρόπολιν, οὕτως ἀκαλῶς διακειμένην, ὡς ἀποστόλ(ων) μαθηταὶ ὅντες, ἔκριν(αν) καὶ περὶ τοῦ πλησίου/ διασκέψασθαι το σινῆσον. Σύνο-|⁸δον τοιγαροῦν ἴερωτάτ(ων) καὶ ὑπερτίμ(ων) ἀρχιερέων(ων) ἐπί τω αυτῷ συναθροίσαντες, καὶ περὶ τούτου ἀκριβῶς συνδιασκεψάμενοι, δέον κοινῆ γνώμη ἀπε|⁹φήναντο, ἐκ τῶν οἰκοί(ων) κτημάτ(ων) ἐπαναλαβεῖν μικρὸν στάσιν, καὶ ἀνακοχήν, καὶ μὴ προχορῆσαι ἀφελῶς οὕτ(ως) εἰς ἐσχάτην ἀφάνησιν |¹⁰ δθεν καὶ ἀπεφήναντο καὶ διορίσαντο ἐγγράφως, μετατεθῆναι τ(ὴν) οἰκησιν καὶ κατοικεί(αν) τοῦ ἐκεῖσε χειροτονουμένου ἴερωτ(ά)-τ(ου) μ(ητ)ρο<πο>|¹¹λίτου Λαρίσης, ἐπὶ τ(ὴν) ίδι(αν) αὐτοῦ ἐπισκοπὴν τῶν Τρικάλων, καὶ διὰ ζωάρκει(αν) αὐτοῦ καὶ τῶν ἀναγκαί(ων) ἐξόδων ἀπόλαυσ(ιν), ἔχειν αὐ|¹²τ(ὴν) τε τ(ὴν) δηλωθεῖσ(αν) θεί(αν) ἐπισκοπὴν τῶν Τρικάλ(ων), καὶ τὰς ἄλλας τὰς γιτνιαζούσ(ας) αὐτῇ τὸ Γαρδίκαιον/

2 παντοδαποῖς] om Ο | πλούτῳ βαθυβρύουσα] πλουτοβαθυβρύουσα Ο | 3 ἐπεκτινομένη] lege ἐπεκτεινομένην, ἐπικτωμένη Ο | δηλονότι] δηλαδὴ Ο | 4 καὶ^{1]}] om Ο | ἐνάλλαγὴν] lege ἐναλλαγή, ἐν ἄλλαγῇ Ο | καὶ³] om Ο | σκοτινὴν] lege σκοτεινὴν | ζεζωφομένην] lege ζεζοφωμένην, ζεζοφωμένην Ο | 5 κρατήσῃ] lege κρατήσει, κατακρατήσει Ο | ὡς] καὶ Ο | μὴδε] lege μήδε | ταύτης] τούτοις Ο | χειροτονουμένους] χειροτονημένους Ο | 6 Τούτου] τοῦτο Ο | οὕτω] οὕτως Ο | 7 ὡς] καὶ Ο | το σινῆσον] lege τὸ συνοῖσον | 8 τοιγαροῦν] γὰρ οὖν Ο | τω αυτῷ] lege τὸ αὐτὸν | τούτου] τοῦτο Ο | 9 οἰκοί(ων)] lege οἰκεῖ(ων) | ἀνακοχὴν] lege ἀνακοχήν, ἀνακαυχὴν Ο | προχορῆσαι] lege προχωρῆσαι, προχωρήσῃ Ο | ἀφάνησιν] lege ἀφάνισιν | 10 διορίσαντο] lege διωρίσαντο | μετατεθῆναι] μετατιθέναι Ο | κατοικεί(αν)] lege κατοικί(αν) | 11 τῶν ἀναγκαί(ων)] τὴν ἀναγκαίαν Ο | 12 αὐτ(ῆς)] αὐτοῦ Ο | τ(ῆς)] om Ο | τὰς ἄλλας] τῆς ἄλλης αὐτῆς Ο | γιτνιαζούσ(ας)] lege γειτνιαζούσ(ας), γειτνιάσεως Ο | Γαρδίκαιον] lege Γαρδίκιον

δηλονότι καὶ τὰς ἔτερ(ας), ώς ιδί(αν) |¹³ ἐπαρχί(αν) καὶ ἐνορί(αν), καθὼς τὰ ἐκείν(ων) ἔτι διασωζόμενα τύμια γράμματα διαλαμβάνουσιν, καὶ ἐν πολλοῖς ἡμῶν ἔτεσιν ἦν ἀταράχως, |¹⁴ πραττόμενον καὶ ἐκτελούμενον τὸ τοιοῦτον θέσπισμα τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτ(ων) π(ατ)-ριαρχῶν ἀλλ’ ὁ ἐξεναντί(ας) πορευόμενος τ(ῆς) εἰρήνης ἄντικρυς αἰχθόδ(ς), |¹⁵ ὁ μισόκαλος διάβολος, οὐκήνεγκεν ὁρᾶν τὰς ἀγί(ας) τοῦ Θ(εο)ῦ ἐκκλησί(ας) οὕτως εἰρηνικῶς κυβερνομέν(ας), ἀλλ’ εἰσπηδήσ(ας) ἐν καρδί(αις) τῶν τῆς γνώμης αὐτοῦ |¹⁶ ὑπεικόντ(ων) τινῶν, πόλεμον καὶ ἀθέτησιν τοῦ τοιούτου λῆματος ἐξήγηρεν ὅτι μέγαν. Διαφόρως γὰρ πολάκις ἡτήσαντες ἀφανῆσαι τὴν οἰκονομί(αν) |¹⁷ ταύτην οἱ δηλωθέντες πολέμιοι, ἡ ἐκκλησία τοῦ Θ(εο)ῦ πάντα τὰ ψευδεπίπλαστα αὐτ(ῶν) ἐγχειρήματα ώς ἵστ(ὸν) ἀράχνης διέλυε· ἐπεὶ δὲ ὕστερον |¹⁸ ἀφέντες πάντα ἀναφανδὼν ἀδίκ(ως) ἐξήτησ(αν) μετὰ ἴσχυος ἐξωτερικῆς καὶ δυναστεί(ας) φοβερ(ῶν) ἀρχόντ(ων), κατακρατῆσαι τῆς ἀγιωτάτης |¹⁹ ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, καὶ ἀποχωρῆσαι αὐτ(ὴν) τελείως ἀπὸ τ(ὴν) ἀγιωτάτην τ(ῆς) Λαρίσης μ(ητ)ρόπολιν, καὶ φοβηθεὶς μήπως ἄρα καὶ γένη τοῦ |²⁰ το, ὁ νῦν ἱερώτ(α)τ(ος) μ(ητ)ροπολίτης Λαρίσης κὺρος Νεόφυτος, ὁ ἐν ἀγίῳ Πν(εύματ)ι ἀγαπητὸς ἀδελ(φ)ὸς |²¹ σκέπτεται· καὶ δὴ σύνοδον τ(ῶν) θεοφιλεστάτ(ων) αὐτοῦ ἐπισκόπ(ων) συναθροίσ(ας) καὶ ψήφους κανονικ(ῶς) ποιήσαντες, τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτ(ῶν) |²² τῇ ἐπικλή(σει) τοῦ παναγίου Πν(εύματο)ς ἐπίσκοπον Γαρδικίου κεχειροτόνικε πρὸς τὸ ἐμφραγῆναι τὰ στόματα τῶν διωκόντ(ων) ὅρνεα πτεροτά, ἐρωτήσ(ας)

12 καὶ] εἰς Ο | 13 τὰ] τὲ Ο | διασωζόμενα] διασφόδυμενα Ο | διαλαμβάνουσιν]
 διαλαμβάνει Ο | ᾧ] ἵν' Ο | 14 ἐξεναντί(ας)] lege ἐξ ἐναντίας, ἐξ ἐναντίως Ο | ἄντικρυς]
 ἀντέκρουσεν Ο | αἰχθόδ[ς] lege ἐχθρὸς | post αἰχθόδ[ς] O add. πραττόμενον καὶ ἐκτελούμενον
 lapsus manu | 15 οὐκήνεγκεν] lege οὐκ ἤνεγκεν | κυβερνομέν(ας)] lege κυβερνωμέν(ας) |
 εἰσπηδήσ(ας)] ἐπειδήπερ Ο | καρδί(αις)] τῇ καρδίᾳ Ο | 16 ὑπεικόντ(ων)] ὑπακούστων
 Ο | λῆματος] lege λῆματος | ἐξήγηρεν] lege ἐξήγειρεν | διτ[ι] ἔπι Ο | πολάκις] lege πολλάκις |
 ἀφανῆσαι] lege ἀφανίσαι | 17 ἐγχειρήματα] ἐγχειρίσματα Ο | ἵστ(ὸν)] lege ἵστ(όν), ἵστα Ο
 | ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ Ο | 18 ἀναφανδὼν] lege ἀναφανδὸν | ἀρχόντ(ων)] om Ο | κατακρατῆσαι]
 κατακρατήσειν Ο | 19 ἀποχωρῆσαι] ἀποχωρίσει(ν) Ο | τελείως] om Ο | 20 κύρος Ο
 | ἔτερον] καιρὸν ἥχθη Ο | 21 σκέπτεται] σκέπτεσθαι Ο | post αὐτῶν Ο add. τῇ ἐκκλησίᾳ |
 22 κεχειροτόνικε] lege κεχειροτόνηκε | διωκόντ(ων)] διοικήτων Ο | πτεροτά] lege πτερωτὰ

|²³ ἡμᾶς προλαβών, καὶ γνώμην συνοδικὴν ἡμῶν ἔχων ἐνταῦθα [το]ίννυν τοῦ ἔργου προβάντος, ἵνα μὴ πάλιν ἔτερον τι λυπηρὸν συμβῇ αὐτῷ |²⁴ ἀναδραμών, ἥξισθε(εν) ἐκπόνως τ(ὴν) ἡμῶν μετριότητα, ἵνα δὲ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος εἰς τὸ Γαρδίκιον ἀρτίως, ἔχει τὸ βέβαιον καὶ ἀ|²⁵μεταποίητον, καὶ ἡ μετριότης ἡμ(ῶν) ὡς ἔννομον καὶ δικαῖ(αν) τ(ὴν) αἴτησιν αὐτοῦ ἀποδεξαμένη, ἀποφαίνεται καὶ διορίζεται συνοδικ(ῶς) διὰ |²⁶ τοῦ παρόντος αὐτῆς γράμματος, μένειν βεβαί(αν) καὶ ἀσφαλῆ, τ(ὴν) περὶ τ(ὴν) ἐπισκοπὴν αὐτοῦ τὸ Γαρδίκιον γενομέν(ην) χειροτονί(αν) τοῦ ἐπισκόπου |²⁷ ταῦν, μηδόλος παρά τινος ἐν τούτῳ διενοχλούμενος ἀδίκως, ἢ πηρεαζόμενος, ἐν ἀναθέματι, καὶ ἀφορισμῶ ἀλύτω τῷ ἀπὸ Θ(εο)ῦ Παν|²⁸τοκράτορος ὁφείλοντος καὶ τοῦ ἐκεῖσε χειροτονιθέντος θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου φυλλάττειν καὶ ἐπιτηρ(εῖν) πάντα τὰ τῇ ἀγιωτάτῃ μ(ητ)ρο|²⁹πόλει Λαρίσης προσόντα προνόμια, καὶ μὴ ὑπερπηδᾶν, καὶ ἐκβαίνειν, τῶν δι' αὐτοῦ τοῦ ἰερωτ(ά)τ(ου) μ(ητ)ροπολίτου Λαρίσης, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐπισκόπων διορισθέντ(ων) ἐν ἀκριβείᾳ συνόρων τ(ῆς) ἐπαρχί(ας) |αὐτοῦ/ μετὰ βάρους ἀλύτου ἀφορισμοῦ, καὶ αἰωνίου ἀναθέματος. Όθεν καὶ εἰς τ(ὴν) τούτ(ων) πάντ(ων) |³¹ δῆλωσιν, ἐπεδόθη τῷ ἰερωτ(ά)τ(ῷ) μ(ητ)ροπολίτῃ Λαρίσης κυρ(ῷ) Νεοφύτῳ, τῷ ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ(ῷ) δευτέρ(ας) Θετταλί(ας) καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τὸν τόπον ἐ|³²πέχοντι τοῦ Ἔφεσου καὶ τὸ παρ(ὸν) ἡμέτερον γράμμα εἰς ἀσφάλει(αν)- ἐν ἔτει ζῷντος αὐτοῦ: †

† Ιερεμίας ἐλέω Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπο|³³πος Κωνσταντινουπόλεως Νέ(ας)
‘Ρωμης |³⁴ καὶ οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχης †

23 ἡμῶν ἔχων] ἔχειν Ο | [το]ίννυν] ἵνα Ο | ἔτερον τι] lege ἔτερόν τι | 24 ἐκπόνως] ἐμποίως Ο | ἔχει] ἔχειν Ο | 25 ὡς] καὶ Ο | 26 τ(ὴν)¹] om Ο | τ(ὴν)²] ταύτην Ο | τοῦ ἐπισκόπου] om Ο | 27 μηδόλος] lege μηδόλως, μηδ' ὅλως Ο | τινος] τινων Ο | ἢ πηρεαζόμενος] lege <ἐ>πηρεαζόμενος, ὑπερεαζόμενος Ο | 28 χειροτονιθέντος] lege χειροτονηθέντος | τὰ] om Ο | 29 τῶν¹] τὰ Ο | 30 διορισθέντ(ων) ἐν ἀκριβείᾳ] δηλωθέντων ἐν ἀκμαίᾳ βίᾳ Ο | 31 κυρ(ῷ)] κυρίῳ Ο | Θετταλί(ας)] Θεσσαλίας Ο | 32 ἀσφάλει(αν)] ἀσφέλειαν Ο | 32-33 ἀρχιεπίσκοπος] lege ἀρχιεπίσκοπος

3

«ἐπικυρωτικ(ὸν) καὶ βεβαιωτικὸν γράμμα» ἔτους 7052 [= 1543], Ὁκτ., ἵνδ. β'
(στ. 38) Τερεμίας Α'

ΚΕΙΜΕΝΟ – Πρωτότυπο (ἀρχεῖο Ἱ. Μονῆς Δουσίκου, σακούλι 1), χαρτί, 570 x 430 mm (διαστάσεις γεγραμμένης ἐπιφανείας, χωρὶς τὶς ὑπογραφές, 260 x 300 mm). Διατήρηση τοῦ ἐγγράφου καλή· φθορὲς ἀπὸ μικρὲς σχισμὲς τοῦ χαρτοῦ κατὰ τὴ δίπλωση καὶ στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ ἐγγράφου, καθὼς καὶ στίγματα ἀπὸ τὴν ὑγρασία ποὺ ἔχει διαποτίσει τὸ ἐγγραφό στὶς διπλώσεις. Μελάνι μαῦρο, γραφὴ σταθερὴ καὶ εὐανάγνωστη μὲ τὶς συνήθεις συντομογραφίες. Τὸ μηνολόγημα καὶ οἱ ὑπογραφὲς τῶν συνοδικῶν ἰεραρχῶν εἴναι χρώματος μαύρου καὶ φαιοῦ ἀντίστοιχα. Τὸ κείμενο καταλαμβάνει 46 στίχους. Τὸ ἐγγραφό δὲν διασώζει σφραγίδα· πιθανῶς μεταγενέστερα ἀπώλεσε περιμετρικὰ τμῆμα τῆς ἀρχικῆς ἐπιφανείας του καὶ τὸ σωζόμενο τμῆμα του (450 x 330 mm) ἐπικολλήθηκε σὲ τεμάχιο ἵδιας ποιότητας χάρτου, μεγαλυτέρων διαστάσεων (570 x 430 mm). Ἐπὶ τοῦ νώτου (verso) τοῦ ἐγγράφου ἐπικολλημένο τεμάχιο χάρτου, ὅπου, μὲ μαῦρο μελάνι, μεταγενέστερο σημείωμα: γράμμα, δηλοτικόν, δια χορία τοῦ ἀγίου γαρδικίου | επί π(ατ)ρί(ά)ρχου ἰερεμίου: ζητεῖτο. Ἀκολούθως, ἐρυθρόγραφη σημείωση τοῦ Δουσικιώτη ἰερομονάχου Χατζη-Γερασίμου (ἔτ. 1858): ν. ἀι σελ. 61, δηλωτικὴ τῆς σελίδας τοῦ ἰεροῦ κώδικα (βρεβίον) τῆς μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59), ὅπου βρίσκεται ἀντιγεγραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ σιγίλλιον τοῦ Τερεμίας Α'. Ἐπεται μὲ μολύβι ἥ σημείωση: Ἐφωτογρ. 1966, κατὰ τὴν ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τοῦ KEMNE, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ἐγγράφου ἐπικολλήθηκαν ἐπὶ τοῦ νώτου, κατὰ μήκος τῶν διπλώσεων, ταινίες χάρτου, ἐκ τῶν ὁποίων μία ἀπὸ μουσικὸ χειρόγραφο. Βλ. εἰκ. 4. Τὸ ἐγγραφό ἔχει ἀντιγραφῆ καὶ στὸ ἰερὸ βρεβίον τῆς Μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59), σσ. 61-63.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: I. OUDOT, *Patriarchatus Constantinopolitani, Acta Selecta*, II, Roma 1967, 62-66 (cod. Vat. gr. 2416, 323-324) [= O], βάσει τῶν ἀπογραφῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου Σταυράκη Ἀριστάρχη.

Σιγίλλιον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Τερεμία Α' πρὸς τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Νεόφυτο Α', μὲ τὸ ὁποῖο καθορίζονται τὰ ὄρια τῆς ἀνασυσταθείσης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, ἔτους 7052 [= 1543], Ὁκτώβριος, ἵνδ. β'.

† Ιερεμί(ας) ἐλέω Θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλ(εως) Νέ(ας)
 ‘Ρόμης, καὶ οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχης(ης): –

Ἔν αἱρά ποτ’ εὐδαιμονοῦσα τε εὐθηνούμενη καὶ βρυθομένη κτήμασί τε καὶ εἰσοδήμασιν δτι πλείστοις καὶ θρόνῳ γε εὔμοιροῦ³ σα ὑψηλῷ καὶ καθέδρᾳ ἀρχιερατικῇ ἀγλαῖξομένῃ ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι τοῦ Θ(εο)ῦ ἐκκλησίαι, καὶ ἡ ἀγιωτάτη καὶ περιφημος τῶν ⁴ Λαρισσαίων μ(ητ)-ρόπολις ἄλλ’ ἐπεὶ διὰ τὰς ἀμαρτί(ας) ἡμῶν παρεδόθημ(εν) ἐν οἵς παρεδόθημ(εν) κρίσει Θ(εο)ῦ δικαία, καὶ κατήχθημεν εν οἷς ⁵ ἐσμὲν ἥδη καὶ ὠλιγώθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐκακώθημ(εν) ὡς φασιν καὶ τ(ὴν) πρώην ἀπεβαλλόμεθα εὔκλειάν τε καὶ εὐημέρειαν, ⁶ ἀπώλεσε δὴ καὶ αὗτη τὴν καθολικὴν αὐτῆς ἀρχιερατικὴν ἐσθίαν τε καὶ καθέδραν. Καὶ τ(ὸν) περιβόητον ναόν, χροιβατήσαντες ἐν αὐτῷ ⁷ πόδες ἀσεβῶν, ὃ τ(ῆς) ἀνοχῆς σου Χ(ριστ)έ, καὶ τ(ῆς) πολῆς τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς γε εἰσφορᾶς ὑστερήθη ὡς τε δὴ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ⁸ αὐτῆς ἴερώτατοι ἀρχιερεῖς ἐπειγόμενοι πανταχόθ(εν) κ(αὶ) ἀπορρούμενοι, ἀπάραντες μεταθέσαι τ(ὸν) θρόνον καὶ τ(ὴν) καθέδραν αὐτῶν ⁹ ἐντὸς τ(ῆς) τῶν Τρικάλλων πόλεως ἐπισκοπῆς οὕστις αὐτῶν, καὶ νέμεσθαι καὶ καρποῦσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτ(ῆς) εἰσοδήμ(α)τα ¹⁰ πάντα· ὡσαύτως δέ γε καὶ τ(ῆς) ἑτέρ(ας) αὐτῶν γνησί(ας) ἐπισκοπῆς τοῦ Γαρδικίου φημί· διὰ τὴν στένωσιν ὡς εἴπομ(εν) τῆς καθολικῆς αὐτῶν μ(ητ)ροπόλεως· καὶ μὴ χειροτονεῖν εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐπισκοπὰς ἐπίσκοπον δλως· ἐφ’ ᾧ καὶ π(ατ)ριαρχικὰ ὅμογνωμονικὰ ¹¹ ἐπιβεβαιωτήρια ἐφωδιάσθησαν γράμματα παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτων π(ατ)ριαρχῶν, τοῦ τε κὺρο Μαξίμου, κὺρο Νήφωνος καὶ κὺρο ¹³ Παχωμίου· καὶ δή γε ἐνέμοντο αὐτὰς ἔως ἄρτι ἀνενοχλήτως. Ταῦτα δὲ συνεργία σατανικῇ ἀναστάντες

2 ἄρα ποτ] ἀρ’ εἰκότως Ο | εὐθηνούμενη] εὐθυνομένη Ο | βρυθομένη] lege βριθομένη | τε] om Ο | γὲ] δὲ Ο | 4 ἐπεὶ] ἐπὶ Ο | 5 ante φασιν Ο add καὶ | 6 δὴ] δὲ Ο | αὐτῆς] αὐτῶν Ο | ἐσθίαν] lege ἐσθίαν | χροιβατήσαντες] lege χροιβατήσαντες, χροιβατησάντων Ο | 7 πόδες] πόδας Ο | πολῆς] lege πολλῆς, τοῖς πολλοῖς Ο | γε] om Ο | εἰσφορᾶς] εἰσφοραῖς Ο | 8 αὐτῆς] αὐτοῖς Ο | ἐπειγόμενοι] ἐπαγόμενοι Ο | ἀπορρούμενοι] lege ἀπορρούμενοι | μεταθέσαι] μετέθεσαν Ο | 9 Τρικάλλων] lege Τρικκάλων | εἰσοδήμ(α)τα] δικαιώματα Ο | 11 αὐτὰς] ταύτας Ο | 12 ante ἐπιβεβαιωτήρια add. καὶ Ο | ἐφωδιάσθησαν] ἐφωδιάσθησαν Ο | κὺρο] κυρίου Ο | 13 post σατανικῇ add. καὶ Ο | ἀναστάντες τινες κακοδαίμονες] ἀναστάντος τινὸς κακοδαίμονος Ο

τινες κακοδαίμονες |¹⁴ ἄν(θρωπ)οι, δόξης κενῆς ἐρασταί, πειρῶνται κατεπεμβῆναι ληστρικῶς τε καὶ παρανόμως εἰς τ(ὴν) ἀγιωτάτην αὐτὴν ἐπισκοπ(ὴν) Γαρδικίου |¹⁵ μετὰ ἀξιώσεως καὶ ἀναγκάσεως ἐξοτερικῶν ἀξιωματικῶν προσώπων. Καὶ ἐπηρεάζουσι καὶ ἐνοχλοῦσι καὶ ζημιοῦσιν οὐ μ|¹⁶κρῶς καθεκάστην τὸν νῦν ἰερώτατον μ(ητ)ροπολίτην Λαρίσσης κὺρο Νεόφυτον ὅς γε δὴ ἀποκαμῶν ταῖς καθημεριναῖς ώς εἰπεῖν |¹⁷ ἐνοχλήσεοι τε καὶ ζημίαις, δεῖν ἔγνω ἀσφαλῶς χειροτονῆσαι γνήσιον ἐπίσκοπον Γαρδικίου, δι' οὗ καὶ παρὰ τ(ῆς) ἡμῶν μετριότητος ἐξήτησε γράμματος ἐπιτυχεῖν δόμογνωμονικοῦ αὐτῆς, καὶ τετύχηκεν αὐτοῦ γε ὡς εὐλόγου ἔνθεν τοι καὶ εὔρων, ἔχειροτο|¹⁹νησ(εν) εὐθὺς τῇ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου Πν(εύματο)ς νόμιμον καὶ γνήσιον) ἐπίσκοπον Γαρδικίου, τ(ὸν) δοσιώτατον ἐν ἰερομονάχοις κὺρο Νεό|²⁰φυτον. Διεχώρισε δέ γε καὶ τὰ ὅρια τ(ῆς) ἀγιωτάτης αὐτῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἀσφαλῶς τε καὶ ἀκριβῶς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πάντων |²¹ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, διότι γε ἐπελήσθησαν ταῦτα παντελῶς διατὸ ἐκ πολλῶν ἥδη χρόνων μὴ χοροτονηθῆναι ἐν αὐτῇ |²² ἐπίσκοπον, δι' ἣν εἴπομεν αἰτίαν καὶ διατὸ τὰς πολλὰς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλί(ας). ἂ δή, καὶ ἔχουσιν οὕτω κατὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν |²³ γεγονός ἰεροκύκλιον. Κατὰ μ(ὲν) ἀνατολὰς ἀπὸ τὸν λόφον τ(ῆς) ἐπισκοπῆς αὐτῆς τὸ ἐπονομαζόμενον) Κλοστοβούνιον, διαβαίνουσι |²⁴ εἰς τ(ὸν) Ἅγιον Ἡλίαν· καὶ [ἀπ'] ἐκεῖσε εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ Γριζιάνου· καὶ καταντῶσιν εἰς τὸ Κόκκινον Λιθάροι(ον) καὶ εἰς τὸν |²⁵ ποταμὸν τ(ῆς) Σαλαμπρού(ας), καὶ ἔρχονται πρὸς δύσιν διὰ τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ Σαλαμπρού(ας). καὶ διακόπτουσι κατὰ τὸ μεσαίτατον τοῦ |²⁶ κάμπου ἔως τ(ὸν) Πετρόπορον καὶ κατὰ τ(ὴν) ὁδὸν ἄνωθεν καὶ φθάνοντος εἰς τὸ βουνὸν τ(ῆς) Κριτζίνιστ(ας) καὶ ἐκεῖσε |²⁷ τελειοῦσιν εἰσὶ δὲ καὶ τὰ χωρία πάντα τ(ῆς) ἐνορού(ας) τ(ῆς) ἀγιωτάτης αὐτῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου, ταῦτα· ἡ Κριτζίνιστα· τοῦ Μπάϊα· τὸ Νεοχώροι(ον).

14 δόξης κενῆς] δοξομανεῖς Ο | κατεπεμβῆναι] κατεπεμβάνειν Ο | 15 ἐξοτερικῶν] lege ἐξωτερικῶν | προσώπων] ἀνθρώπων Ο | καὶ ἐνοχλοῦσι] om O | 16 κὺρο] κύριον Ο | ἀποκαμῶν] lege ἀποκαμῶν | ταῖς καθημεριναῖς] τῆς καθημερινῆς Ο | 17 ἐνοχλήσεοι] ἐνοχλήσεώς Ο | ζημίαις] ζημίας Ο | 18 ἔνθεν τοι] ἔθητο Ο | 19 κὺρο] κύριον Ο | 20 γε] om O | αὐτὸν] αὐτοῦ Ο | 21 διατὸ] lege διὰ τὸ | χοροτονηθῆναι] lege χειροτονηθέντος Ο | 22 ἐπίσκοπον] ἐπισκόπου Ο | διατὸ] lege διὰ τὸ, τὸ om O | 23 ἀνατολὰς] ἀνατολὴν Ο | ἀπὸ τὸν λόφον] om O | τὸ ἐπονομαζόμενον(ον)] om O | Παλαιόκαστρον] Πιλανόκαστρον Ο | Γριζιάνου] Γριάνου Ο | 25 Σαλαμπρού(ας)] Σαλαμπρούας Ο | ἔρχονται(αι)] σχόντες Ο | 26 ἔως] εἰς Ο | 27 ἡ ante Κριτζίνιστα om O | Μπάϊα] Πάϊα Ο

²⁸ ὁ Κοτζίκο/βος· ὁ Τζεύχωρος· τὸ Βοστίδι(ον)· ἡ Σταβωρίανις· τοῦ Παπαδοπούλ(ον)· τοῦ Γριζιάνου· ἡ Ἅγια Παρασκευὴ τὸ Τζιγότιον·²⁹ τοῦ Ζάρκου· ἡ Μαγοῦλα· ὁ Κλοκοτὸς· οἱ Γεωργανάδες κ(αὶ) οἱ Τζουκαλάδες· ἐν τούτοις οὖν πᾶσιν ἐξήτησ(εν) αὐθις ἐμπόνως ὁ διαλη³⁰φθεὶς ἰερώτ(α)-τ(ος) μ(ητ)ροπολίτ(ης) Λαρίσσης κὺρος Νεόφυτος παρὰ τ(ῆς) ἡμ(ῶν) μετριότητος π(ατ)ριαρχικοῦ αὐτῆς ἐπιτυχεῖν ἐπιβεβαιωτικοῦ κ(αὶ) ἐπικυρω³¹τικοῦ γράμματος· οὗ δὴ κ(αὶ) τετύχη(εν) ὡς εὐλόγου ὄντος αἰτήμ(α)τος. Καὶ ἀποφαινόμεθα ἵδον διὰ τούτου καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελευόμεθα³² Πν(εύματ)ι· ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν κ(αὶ) εἰς τὸν ἔξῆς ἅπαντα αἰῶνα διαμένωσιν ἀκίνητα καὶ ἀμεταποίητα παντελῶς τὰ δορια αὐτὰ τ(ῆς) ἀγιωτάτ(ης) επι³³σκοπ(ῆς) Γαρδικίουν κ(αὶ) μηδέποτε ἔξη ἄδειαν δλως ὁ κατὰ καιρ(οὺς) ἐν αὐτῇ εύρισκόμ(εν)ος ἐπίσκοπος ἐκβῆναι τῶν δορίων αὐτοῦ, μηδὲ³⁴ παρά τινος ἄλλου το παράπαν διασειόμενα ἡ μετακινούμενα τοοιονοῦν ὅπως μὴ ὁ βουληθεὶς ταῦτα σαλεῦσαι ἡ συγχῆσαι κἄν³⁵ καταμικρόν, εὶ μ(ὲν) ἀρχιερεὺς τυχὸν εἴη ὁ τοιοῦτος, στερισκόμ(εν)ος ἔσετ(αι) πάσης ἀρχιερατικῆς τάξεως καὶ κατακεκριμένος ἐπὶ παντὸς δικα³⁶στηρίου κ(αὶ) πόρρω ἐκδιωκόμενος· εἰ δὲ γε ἴερεύς, ἀργὸς πάσης ἴεροπραξί(ας)· εἰ δ' αὖ λαϊκὸς ἵσως τύχη, ὥπ' ἀφορισμὸν ἔσετ(αι) ἄλιτ(ον)³⁷ καὶ αἰώνιον, ὡς ἀπειθῆς κ(αὶ) παρήκοος τ(ῆς) καθ' ἡμ(ᾶς) ἀγιωτάτ(ης) τοῦ Θ(εο)ῦ Μεγάλης Ἐκκλησί(ας) κ(αὶ) λί(αν) ἄδικος ὥν ἄν(θρωπ)ος δόθεν κ(αὶ) εἰς τ(ὴν) περὶ³⁸ τούτων πάντ(ων) δήλωσιν καὶ βεβαίωσιν, ἐγένετο καὶ τὸ παρ(ὸν) ἐπικυρωτικ(ὸν) κ(αὶ) βεβαιωτικὸν γράμμα τ(ῆς) ἡμ(ῶν) μετριότητος³⁹ κατὰ τ(ὴν) εἰλικρινῆ ἀπαίτησ(ιν) τοῦ δηλωθέντος ἴερωτάτου μ(ητ)ροπολίτου Λαρίσσης ὑπερτίμου τε κ(αὶ) ἔξαρχου δευτέρ(ας) Θετταλί(ας)⁴⁰ κ(αὶ) τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Ἐφέσου, ἐν ἀγίῳ Πν(εύματ)ι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ κ(αὶ)

28 Κοτζίκοβος] Κοτσικόβος Ο | Τζεύχωρος] Τσένχυρος Ο | Σταβωρίανις] Σταβουριάνις Ο | Παπαδοπούλου] Πηδοπούλου Ο | Τζιγότιον] Τζιγωτιον Ο | 29 Τζουκαλάδες] Τσουκαλάδες Ο | 30 κύριος Ο | ἐπιβεβαιωτικοῦ] βεβαιωτικοῦ Ο | 31 οὗ] ως Ο | τούτου] τοῦτο Ο | 32 διαμένωσιν] διαμένοντον Ο | 32-33 επίσκοπ(ῆς)] lege ἐπίσκοπ(ῆς) | 33 ἐκβῆναι] ἐκβαίνειν Ο | 34 διασειόμενα ἡ μετακινούμενα] διασειόμενον ἡ μετακινούμενον Ο | τοοιονοῦν] lege τὸ οίονον | σαλεῦσαι] ζηλώσαι Ο | συγχῆσαι] lege συγχύνειν | κἄν] καὶ Ο | 35 καταμικρὸν] lege κατὰ μικρὸν | post καταμικρὸν add. ἡ Ο | τυχὸν] τυχὸν Ο | 36 post πόρρω add. δὲ Ο | αὖ] ἄν Ο | τύχη] τύχειν Ο | 39 Θετταλίας] Θεσσαλίας Ο

συνλειτουργοῦ τ(ῆς) ἡμ(ῶν) μετριότητος κὺρο Νεοφύτου καὶ ἐπε⁴¹δόθη αὐτῷ εἰς ἀσφάλειαν κατὰ τὸ ἀπὸ κτίσε(ως) κόσμου ἐνιστάμενον ἢδη ἐπτάκις χιλιοστ(ὸν) πεντηκοστ(ὸν) δεύτερ(ον) ἔτος: –

⁴² Μηνὶ Ὁκτωβρ(ίω), ἵν(δικτιῶν)ος βασι

|⁴³ τὸν ὁ ταπεινὸς μητροπολίτην Θεοσσαλονίκην Μητροφάνην:

† ὁ Κορίνθου Ἰωάσαφ: †

|⁴⁴ † ὁ ταπεινὸς μ(ητ)ροπολίτ(ης) Θηβῶν Ἰωάσαφ : †

¹⁴⁵ † ὁ Χριστιανουπόλ(εως) Σωφρόνιος: †

¹⁴⁶ Τὸν Ἀργοφόρον καὶ Ναυπλίον Δωρόθεος:

40 κὶ οὐ] ὁμοίου | 42 Μηνὶ] Μήνι Ο | Ὁκτωβρού(ω)] Ὁκτώβριος | ἵνα(δικτιῶν)ος] ἵνδικτιῶν Ο
| 43 ὁ δεῖνας Μητροπολίτης - ἔτερος Μητροπολίτης Ο | 44 ὁ δεῖνας Μητροπολίτης Ἰωάσαφ Ο
| 46 Ἀρτούρος καὶ Ναυπάκτου Διοσκύρος Ο

4

«ἐπικυρωτικ(ὸν) βεβαιωτικὸν γράμμα»
(πτ. 26, 29, 36-37)

ἔτους 7055 [= 1547], Φεβρ., ἵνδ. ε'
Διογύπιος Β'

ΚΕΙΜΕΝΟ - Πρωτότυπο (ἀρχεῖο Ι. Μονῆς Δουσίκου, σακούλι 2), χαρτί, 563 x 420 mm (διαστάσεις γεγραμμένης ἐπιφανείας, χωρὶς τὶς ὑπογραφές, 300 x 330 mm). Διατήρηση τοῦ ἐγγράφου καλή· ἵκανη σχισμὴ τοῦ χαρτιοῦ κατὰ τὴ δίπλωση στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ ἐγγράφου, καθὼς καὶ στίγματα ἀπὸ ὑγρασία στὶς διπλώσεις. Μελάνι μαῦρο, γραφὴ σταθερή, εὐανάγνωστη καὶ συντομογραφίες ἀπὸ τὶς συνήθεις. Ἡ ὑπογραφὴ τοῦ πατριάρχη εἶναι ἴδιου χρώματος. Κείμενο σὲ 42 στίχους. Ἐπὶ τοῦ νώτου (verso), στὶς διπλώσεις τοῦ ἐγγράφου, ἐπικολλήθηκαν ταινίες χάρτου, ἀπὸ μουσικὸ χειρόγραφο, χάριν συντηρήσεως, ἐνῶ σὲ τεμάχιο χάρτου ἐγράφη μεταγενέστερα μὲ μαῦρο μελάνι: γράμμα ὅπου τα χορία τοῦ ἀγίου γαρδικίου επι τοῦ π(ατ)ριαρχον: διονισίου: ξνε: ἔτει: | ινδικτιῶν: ε', ἔπειται ἐρυθρόγραφο σημείωμα τοῦ Δουσικιώτη ιερομονάχου Χατζη-Γερασίμου (ἔτ. 1858): = ου· ἀ σελ. 63, πρὸς δήλωση τῆς σελίδας τοῦ ιεροῦ κώδικα (βρεβίου) τῆς μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59), ὃπου βρίσκεται ἀντιγεγραμμένο τὸ γράμμα τοῦ Διονυσίου Β'. Ἐπειτα μὲ μολύβι ἡ σημείωση: Ἐφωτογρ. 1966, κατὰ τὴν ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τοῦ KEMNE,

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Βλ. εἰκ. 5. Τὸ ἔγγραφο ἔχει ἀντιγραφεῖ καὶ στὸ ἴερὸ βρέβιον τῆς Μονῆς (κώδ. Δουσίκου 59), σσ. 63-66.

ΕΚΛΟΣΕΙΣ ἀνέκδοτο, ὅσο γνωρίζουμε, ἐκδίδεται τὸ πρῶτον ἐδῶ.

Γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Διονυσίου Β', ἐκδοθὲν κατ' ἀπαίτησιν τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης Νεοφύτου Α', μὲ τὸ ὁποῖο καθορίζονται καὶ διασφαλίζονται τὰ ὅρια τῆς ἐπισκοπῆς Γαρδικίου.

† Διονύσιος ἐλέω Θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλ(εως) Νέ(ας)
‘Ρώμης κ(αὶ) οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχ(ης): †

† Θεῖον ἀν δντως κ(αὶ) τοῦτο κ(αὶ) μεγαλοπρεπὲς λογισθείη ἔογον, τὸ κ(αὶ) λόγοις κ(αὶ) ἔογοις ἐπιβεβαιοῦν κ(αὶ) συνιστᾶν, τὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτων π(ατ)ριαρχ(ῶν) παλαιγενῆ κ(αὶ) τίμια |³ γράμματα· κ(αὶ) γὰρ τὸ καλὸν τῇ τοῦ καλοῦ προσθήκει|⁴/ ἐπαυξανόμενον, κάλλιστόν τε κρείττον ὡς οἶόν τε γίνεται· κ(αὶ) τὸ κῦρος ἐν πᾶσι λαμβάνει, κ(αὶ) ἀμεταποίητον παντελ(ῶς) |⁵ εἶναι τὲ κ(αὶ) ὑπάρχειν παρὰ παντὸς προσώπου πιστεύεται· τοίνυν κ(αὶ) τοῦ ἰερωτάτου μ(ητ)ροπολίτου Λαρίσης ὑπερτίμου κ(αὶ) ἔξαρχου δευτέρ(ας) Θετταλί(ας) κ(αὶ) πάσης Ἑλλάδος |⁶ κ(αὶ) τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ Ἐφέσου κυρ(οῦ) Νεοφύτου, τοῦ ἐν ἄγιῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ κ(αὶ) συλλειτουργοῦ τ(ῆς) ἡμῶν μετριότ(η)τ(ος), γράμμ(α)τ(α) παλαιγενῆ π(ατ)ριαρχικὰ ἐμφανίσαντος |⁷ ἡμῖν τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτων π(ατ)ριαρχῶν, τοῦ τε κυροῦ Μαξίμου κ(αὶ) κυροῦ Νήφωνος κ(αὶ) τοῦ κυροῦ Παχωμίου, δεδομένα τῇ ἀγιωτάτῃ μ(ητ)ροπόλει αὐτοῦ τ(ῆς) Λαρίσης κ(αὶ) τοῖς πρότερον |⁸ τὴν αὐτῆς προστασίαν ἐμπεπιστευμένοις ἀρχιερεῦσιν, ὡσᾶν ἔχωσιν ἀναφαιρέτως κ(αὶ) ἀναποσπάστως τὰς δύο ἐπισκοπάς, τ(ὴν) τῶν Τρικάλ(ῶν) δηλαδὴ κ(αὶ) τὴν τοῦ Γαρδικίου |⁹ κ(αὶ) λαμβάνωσιν ὀλοτελ(ῶς) διὰ τ(ὴν) τ(ῆς) καθολικῆς ἐκκλησί(ας) αὐτῶν ἔνδειαν κ(αὶ) σπāνιν, κ(αὶ) τὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν γινόμενα ἐκκλησιαστικὰ πάντα εἰσοδήμ(α)-τ(α) |¹⁰ κ(αὶ) δικαιώμ(α)τ(α)· κ(αὶ) μηδόλως χειροτονεῖν εἰς τὰς δύο ἐπισκοπὰς αὐτάς, ἐπίσκοπον, ὃς ἐν τῇ προτέρᾳ διὰ τὸ ὑπὸ τῶν

3 προσθήκει] corr. s.l. προσθήκη | 7 ωσᾶν] lege ὡς ἀν

έθνων κατέχεσθαι τὴν καθολικὴν αὐτῶν μ(ητ)ρόπολιν, |¹⁰ κ(αὶ) τὸν θρόνον κ(αὶ) τὴν καθέδραν ποιησαμέν(ων) αὐτῶν κ(αὶ) νεμοιμέν(ων) ἀνενοχλήτως μέχρι τ(ῆς) χειροτονί(ας) τοῦ νῦν ἰερωτάτου μ(ητ)ροπολίτου Λαρίσσης τὰς εἰρημένας |¹¹ ἐπισκοπάς, τοὺς κ(α)τ(ὰ) καιρ(ὸν) ποιμαίνοντας ἀρχιερεῖς ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ. Ἐπεὶ δὲ συνεργεία σατανικῆ, ἀναστάντες τινὲς ἐσύστερον κακοδαίμονες κ(αὶ) |¹² χαιρέκακοι ἄν(θρωπ)οι, δόξης κενῆς ἔρασταί, ἐπειρῶντο κατεπεμψῆναι ληστρικ(ῶς) τε κ(αὶ) παρανόμως εἰς τὴν ἀγιωτάτην αὐτὴν τοῦ Γαρδικίου ἐπισκοπήν, μετὰ ἀξιώ|¹³σεως κ(αὶ) ἀναγκάσεως ἐξωτερικ(ῶν) ἀν(θρώπ)ων κ(αὶ) προσώπων ἀξιωματικ(ῶν) ἐπηρεάξαντες κ(αὶ) ἐνοχλήσαντες οὐ μικρ(ῶς) κ(αὶ) πλεῖστα ζημιώσαντες ἔνεκεν τούτου, τὸν νῦν |¹⁴ ἰερώτατον μ(ητ)ροπολίτην Λαρίσσης κὺρο Νεόφυτον, κ(αὶ) αὐτὸς δὴ ἀποκαμὼν ταῖς καθημεριναῖς ὡς εἰπεῖν ἐνοχλήσεοι τε κ(αὶ) ζημίαις, δεῖν ἔγνω ἀσφαλ(ῶς) |¹⁵ χειροτονῆσαι γνήσιον ἐπίσκοπον Γαρδικίου δι' ὃν κ(αὶ) παρὰ τοῦ πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτου π(ατ)ριάρχου κυροῦ Τερεμίου, κ(αὶ) γράμματος ὁμογνωμονικοῦ ἐπὶ τοῦτο τετύχη(εν), ὡς εὐλόγιον/ |¹⁶ ὅντος τοῦ πράγματος· τῷ τοι κ(αὶ) εὑρὼν ἐχειροτόνησ(εν) αὐτίκα τῇ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου πν(εύματο)ς νόμιμον ἀρχιερέα κ(αὶ) γνήσιον ἐπίσκοπον Γαρδικίου, τὸν δοσιώτατον |¹⁷ ἐν ἰερομονάχοις κύρο Νεόφυτον διακωρήσας κ(αὶ) τὰ δρια τ(ῆς) ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς αὐτ(ῆς) τοῦ Γαρδικίου ἀσφαλῶς τε κ(αὶ) [ἀ]κριβ(ῶς), μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πάντων |¹⁸ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπ(ων). διὰ τὸ παντελ(ῶς) ἐπιλελῆσθ(αι) ταῦτ(α) διὰ τὸ ἐκ πολλ(ῶν) ἥδη χρόν(ων) μη χειροτονηθῆν(αι) ἐν αὐτῇ ἐπίσ[κοπον] δι' ἦν αἰτίαν εἴπομ(εν), κ(αὶ) διὰ τὰς |¹⁹ πολλὰς τοῦ καιροῦ ἀνωμαλί(ας)· ἀ δὴ κ(αὶ) ἔχουσιν οὕτω, κ(α)τ(ὰ) τὸ ὑπ' αὐτῶν γεγονὸς ἔγγραφον ἰεροκύκλιον ἐμμαρτύρως, δὲ κ(αὶ) παρὰ τ(ῆς) ἡμῶν μετριότ(η)τ(ος) ἀκριβ(ῶς) τεθεώρητ(αι). |²⁰ κατὰ μὲν ἀνατολάς, ἀπὸ τὸν λόφον τῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς, τὸ ἐπονομαζόμενον Κλοστοβούνιον, κ(αὶ) διαβαίνουσιν εἰς τὸν ἄγιον Ἡλίαν κ(αὶ) ἀπ' ἐκεῖσε, εἰς |²¹ τὸ τοῦ Γριζιάνου παλαιόκαστρον κ(αὶ) καταντῶσιν εἰς τὸ κόκκινον λιθάριον, κ(αὶ) εἰς τὸν τ(ῆς) Σαλομβρί(ας) ποταμὸν κ(αὶ) ἔρχονται πρὸς δύσιν διὰ τοῦ χείλους |²² τὸ ποταμοῦ αὐτοῦ, κ(αὶ) διακόπτουσι τὸ μεσαίτατον

12 ἔρασται] lege ἔρασται | 13 ἐπηρεάξαντες] lege ἐπηρεάσαντες | 21 Σαλομβρί(ας)] lege Σαλαμβρί(ας)

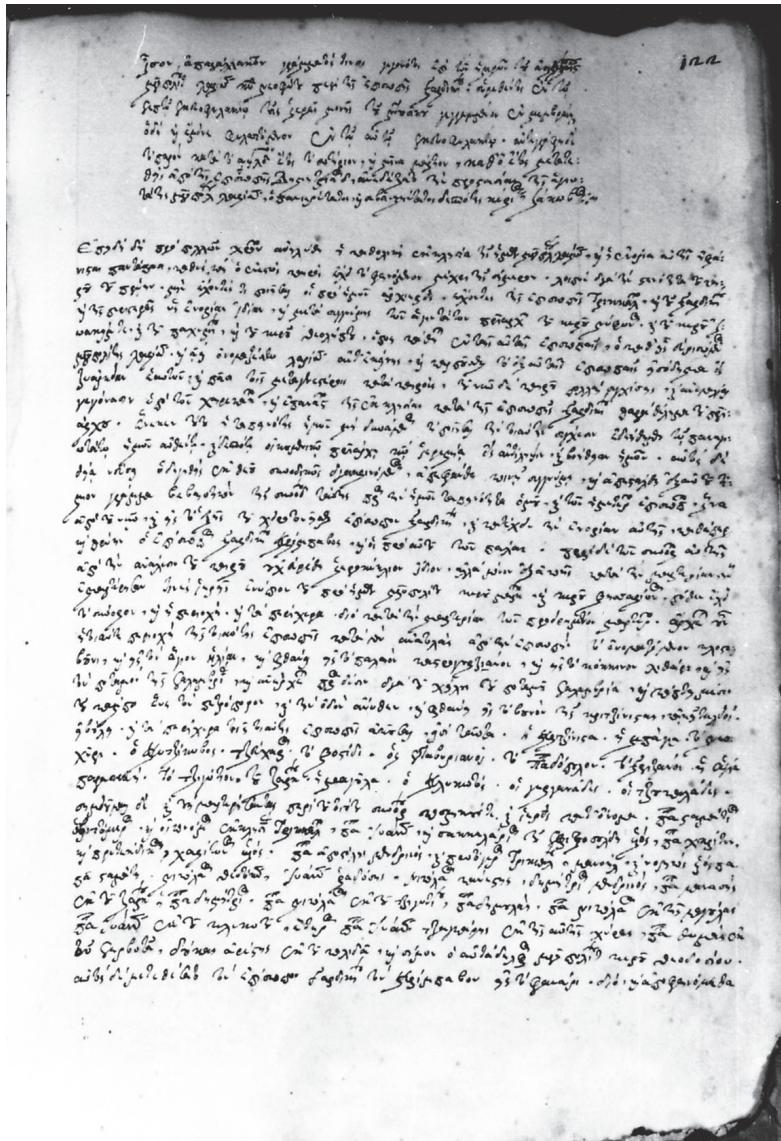
τοῦ κάμπου ἔως τὸν Πετρόπορον κ(αὶ) κατὰ τὴν ὁδὸν ἄνωθ(εν). κ(αὶ) φθάνουσιν εἰς τὸ βουνὸν τ(ῆς) Κριτζίνιστας, |²³ κ(αὶ) ἐκεῖσε τελειοῦνται εἰσὶ δὲ κ(αὶ) τὰ χωρία πάντα τ(ῆς) τοιαύτης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου ἅτινα ὑπὸ τὴν αὐτῆς ἐνορί(αν) εύρονται, ταῦτα· ἡ Κριτζίνιστα· τοῦ Μπάια. |²⁴ τὸ Νεοχώριον· ὁ Κοτζίκοβος· ὁ Τζεύχωρος· τὸ Βοστίδι(ον). ἡ Σταβωρίανις· τοῦ Παπαδοπούλου· τοῦ Γριζιάνου· ἡ Ἁγία Παρασκευὴ· τὸ Τζιγότιον· τοῦ Ζάρκου· ἡ Μαγοῦλα |²⁵ ὁ Κλοκοτὸς· οἱ Γεωργανάδες, κ(αὶ) οἱ Τζουκαλάδες. Ἐν τούτοις οὖν πᾶσιν ἐξήτησ(εν) αὕθις ἐμπόνως ὁ διαληφθεὶς ἰερώτ(α)π(ος) μ(ητ)ροπολίτης Λαρίσσης καὶ νότιος Νεόφυτος, |²⁶ κ(αὶ) παρὰ τ(ῆς) ἡμῶν μετριότ(η)π(ος) π(ατ)ριαρχικοῦ ἐπιτυχεῖν κ(αὶ) ἐπιβεβαιωτικοῦ ἐπικυρωτικοῦ γράμματος αὐτῆς· εἰς τε τὰ παλαιγενῆ π(ατ)ριαρχικὰ τίμια γράμμ(α)π(α), κ(αὶ) εἰς τὸ τοῦ |²⁷ πρὸ ἡμῶν ἀοιδίμου π(ατ)ριάρχου κυροῦ Τερεμίου σιγγιλιῶδες ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα τοῦ ἰεροκυκλίου αὐτῶν ὥστιν ὥστιν ἄπαντα ἀκατάλυτά τε κ(αὶ) ἀδιάσειστα |²⁸ παντελ(ῶς), εἰς αἰώνας μακραίωνας· οὗ δὴ κ(αὶ) τετύχημε πάντως, ὡς εὐλόγου ὅντος τοῦ αἰτήματος· ἐνθέν τοι κ(αὶ) γράφοντες ἵδον διὰ τοῦ |²⁹ παρόντος ἡμετέρου π(ατ)ριαρχικοῦ κ(αὶ) ἐπικυρωτικοῦ γράμματος, ἀποφαινόμεθα εὐλόγως κ(αὶ) ἐν ἀγίῳ πν(εύματ)ι παρακελευόμεθα· ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν |³⁰ κ(αὶ) εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αἰώνα τὸν ἄπαντα, διαμένωσιν ἀκίνητα κ(αὶ) ἀμεταποίητα παντελ(ῶς) τὰ δρια αὐτὰ τ(ῆς) ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Γαρδικίου. |³¹ κ(αὶ) μηδέποτε ἐξη ἄδειαν ὅλως ὁ κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῇ εύροισκόμενος ἐπίσκοπος, ἐκβῆναι τῶν ὁρίων αὐτοῦ· μὴ δὲ παράτινος ἄλλου ἰερωμ(έν)ου |³² ἢ κ(αὶ) λαϊκοῦ, το παράπαν διασειόμενα, ἢ τοοιονουν ὅλως μετακινούμενα ὅπως μὴ ὁ βουληθεὶς παρασαλεῦσαι ταῦτα, ἢ συγχῆσαι καὶ κ(α)π(ὰ) μικρόν, |³³ εἰ μὲν ἀρχιερεὺς εἴη ὁ τοιοῦτος, στεροισκόμενος ἔσται πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργεί(ας) κ(αὶ) τάξεως, κ(αὶ) κατακεκριμένος ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου κ(αὶ) πόρρω ἐκδι |³⁴ ωκόμενος, κ(αὶ) περὶ τὸν ἵδιον πάντως κι[νδ]υνεύων βαθμ(ὸν)· εἰ δ' αὖτις ἀλαϊκὸς ἴσως τύχη, ὑπ' ἀφορισμὸν γενήσεται ἄλυτον κ(αὶ) αἰώνιον ὡς ἀπειθῆς |³⁵ κ(αὶ) παρήκοος τ(ῆς) καθ' ἡμῶν ἀγιωτάτης τοῦ [Χ(ριστ)οῦ] μεγάλης ἐκκλησί(ας)· εἰ δέ γε τυχὸν ἰερεύς, ἀργὸς

35-36 μὴ μέταιρε ... οἱ π(ατέ)ρες σου: Παροιμ. κβ' 28

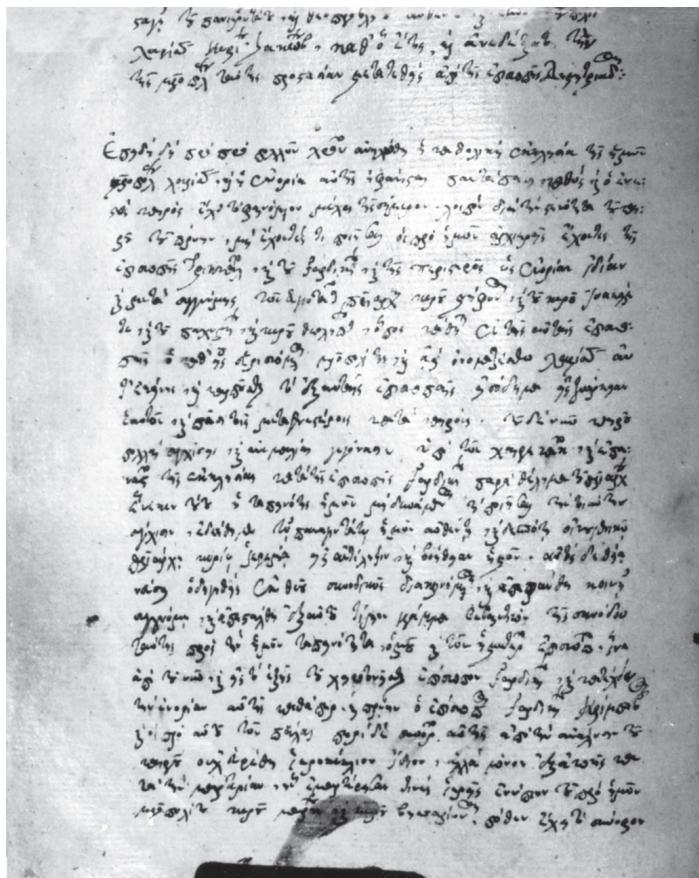
27 σιγγιλιῶδες] lege σιγιλλιῶδες | ὥσταν] lege ὥς ἀν | ὥστιν] lege ὥστιν | 32 τοοιονουν] lege τὸ οίονοῦν | συγχῆσαι] lege συγχύσαι

πάσης ἰεροπραξί(ας) γ[έν]οιτο· μὴ μέταιρε γάρ φησιν ἡ θεία |³⁶ γραφή,
 δοια ἄπερ διέθεντο οἱ π(ατέ)ρες [σ]ου· ὅθεν κ(αὶ) εἰς τὴν περὶ τούτων
 πάντων δήλωσιν κ(αὶ) βεβαίωσιν, [ἐ]γενετο κ(αὶ) τὸ παρὸν π(ατ)ρι-
 αρχικ(ὸν) ἐπικυρωτικ(ὸν) |³⁷ βεβαιωτικὸν γράμμα τ(ῆς) ἥμῶν μετ[ριό]-
 τ(η)τ(ος) κ(αὶ)τ(ὰ) τὴν εἰλικρινῆ ἀπαίτησιν τοῦ δηλωθέντος ἰερωτάτου
 μ(ητ)ροπολ[ί]του Λαρίσσης ὑπερτίμου τὲ κ(αὶ) |³⁸ ἐξάρχου δευτέρας
 Θετταλί(ας) κ(αὶ) πάσης [Ἐλλ]άδος κ(αὶ) τὸν τόπον ἐπέχοντος τοῦ
 Ἐφέσου ἐν ἀγίῳ πν(εύματ)ι ἀγαπητοῦ ἀ[δ]ελφοῦ κ(αὶ) συλλειτουργοῦ
 τ(ῆς) ἥμ(ῶν) |³⁹ μετριότ(η)τ(ος) κυροῦ Νεοφύτου κ(αὶ) ἐπεδόθη α[ὐτ]ῷ
 τε κ(αὶ) τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτημ(ητ)ροπόλει, εἰς μόνιμον κ(αὶ) δι[ηνεκῆ]
 τὴν ἀσφάλειαν πάντοτε κ(αὶ) εἰς |⁴⁰ ἀνατίλρ/ρητον τὴν ἀπόδειξιν ἐν
 ἔτ[ει], ἐπτακισχιλιοστῷ, πεντηκοστῷ πέμπτῳ:
 † μηνὶ Φευ[ρ]ουαρίω, ἵν(δικτιῶν)ος εὐη̄: † |⁴¹

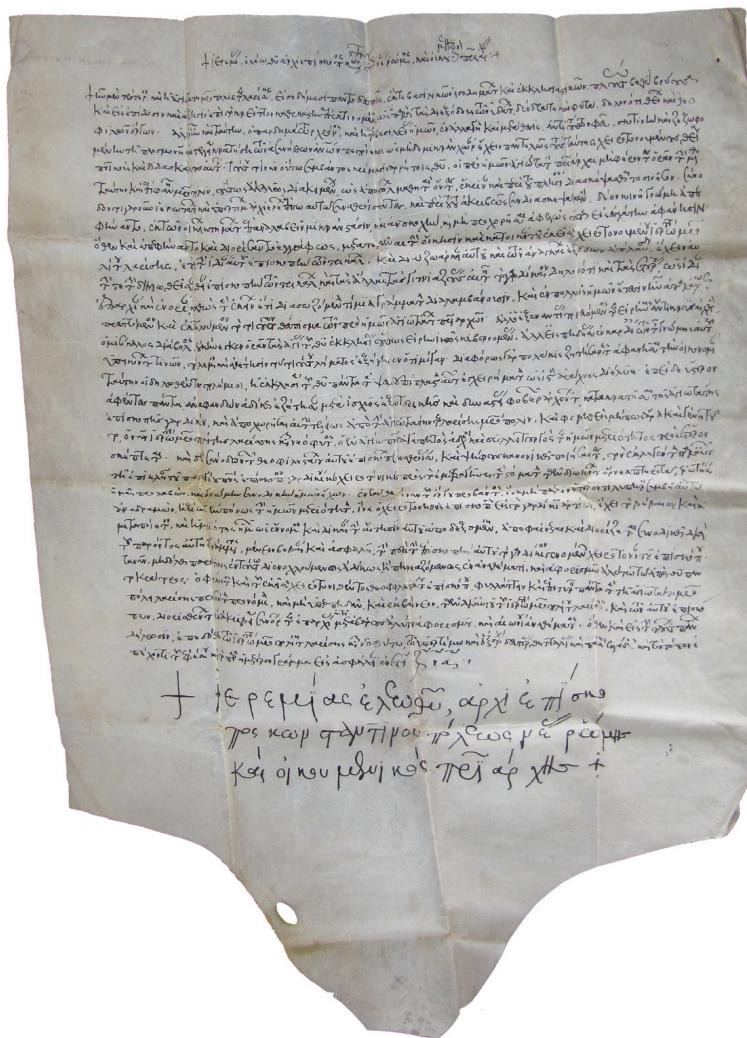
† Διονύσιος ἐλέω Θ(εο)ῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλ(εως) Νέ(ας)
 ‘Ρώμης |⁴² καὶ οἰκουμενικὸς π(ατ)ριάρχης: †

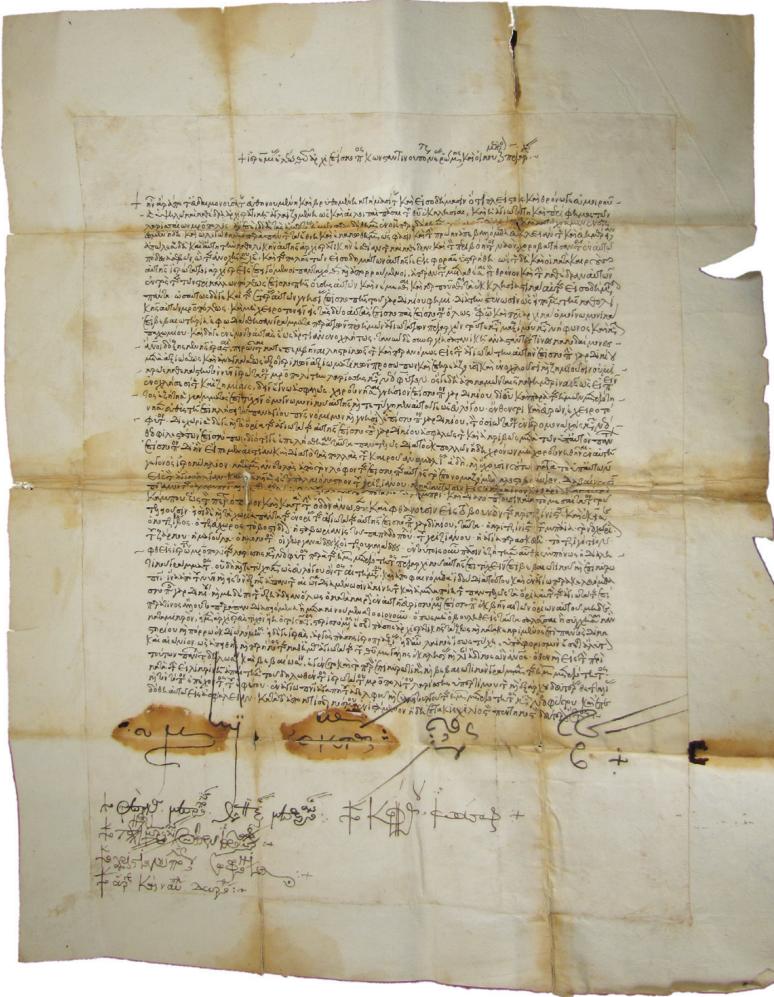
Εἰκ. 1. Κώδ. EBE 1471, f. 122r (ΚΑΛΟΥΣΙΟΣ, Ο κώδικας Τούκης, σ. 219).

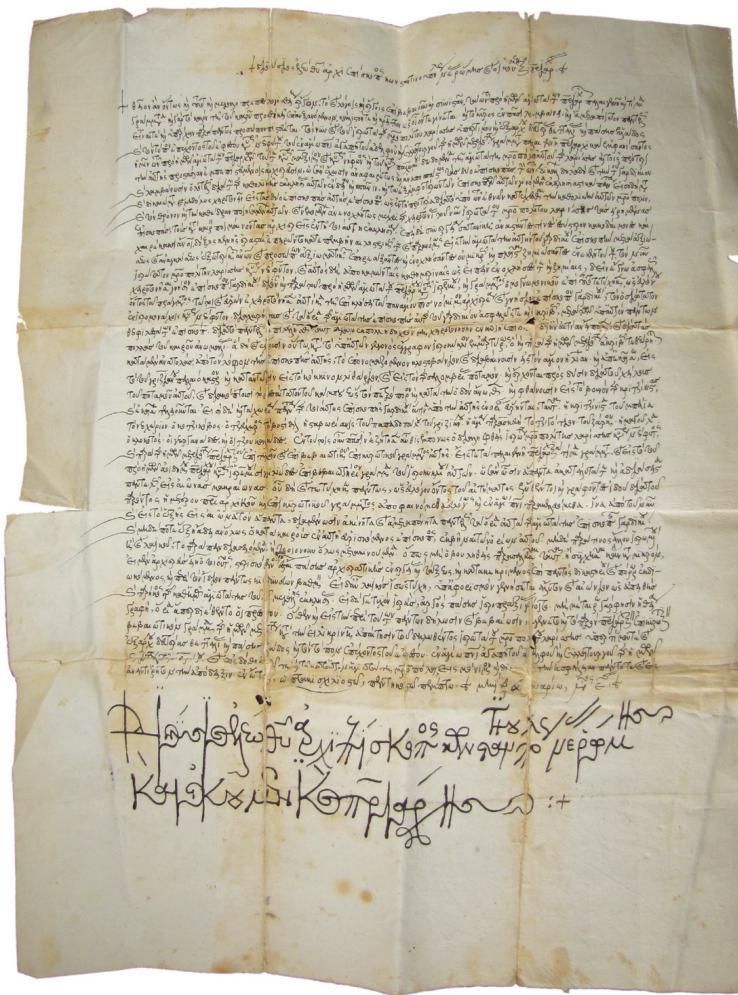
Εἰκ. 2. Κώδ. EBE 1472, f. 122v (φωτ. Δ. Καλούσιος).

Εἰκ. 3. Πατριαρχικὸ γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ἱερεμίᾳ Α' (ἔτ. 1542/43).

Εἰκ. 4. Πατριαρχικό γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Ιερεμία Α' (ετ. 1543).

Εἰκ. 5. Πατριαρχικὸ γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Διονυσίου Β'
(ἔτ. 1547).

THE RE-ESTABLISHMENT OF THE BISHOPRIC OF GARDIKION, TRIKALA, (1541/42)
A CONTRIBUTION TO THE ECCLESIASTICAL HISTORY OF THESSALY DURING THE
EARLY OTTOMAN PERIOD

In 1542 the Patriarch of Constantinople Jeremiah I decided to re-establish the bishopric of Gardikion (east of Trikala), proclaiming Neophytos as its first bishop, subject to the metropolitan of Larissa Neophytos I. The re-establishment was a request of the foretold metropolitan because of the *ataxia* and the many abnormalities that took place that time by the so called “gloater and rebel of Church” against the bishopric of Gardikion and against the will of the Patriarch.

In our study, we try to examine this subject and we attempt to enlighten some obscure points such as the identity of all those who were potentially responsible for this turbulence in the ecclesiastical life of Thessaly in the beginning of 16th century, as well as the reasons behind all these.